

Orpana 1/2009

**Tampereen seudun
sukututkimusseura**

Julkaisupäivä 9.1.2009

Toimitus Johanna Kurela
Taitto Tmi Lehtiapu, Marja Rissanen
Painatus Esa Print, Tampere

ISSN 0359-128X

Seuran osoite

Tampereen seudun sukututkimusseura ry
Kuoppamäentie 34 B 18
33800 Tampere

Seuran tilinumero

Nordea Tampere 114630-7209098

Seuran www-osoite

www.tamsuku.fi

Seuraava Orpana ilmestyy 1.9.2009.
Siihen tarkoitettujen artikkeleiden
on oltava perillä
viimeistään 15.7.2009

Sähköpostiosoitteet

seura@tamsuku.fi
Hallitusten jäsenten ja toimihenkilöiden
sähköpostiosoitteet ovat muotoa
etunimi.sukunimi@tamsuku.fi.

HALLITUS JA TOIMIHENKILÖT

Tiedot voimassa kevään 2009 vuosikokoukseen asti. Hallituksen jäsenet merkitty tähdellä.

Puheenjohtaja

Raine Raitio *
puh. 050 553 6863

Sihteeri

Hilja Toivio *
Kuoppamäentie 34 B 18
33800 Tampere
puh. 050 593 1832

**Jäsenasiat, osoitteenmuutokset,
uudet jäsenet**

Riitta Kuukka
Arkkitehdinkatu 26 A 15
33720 Tampere
puh. 0400 622 465

Varapuheenjohtaja, ohjelma-asiat

Tiina Miettinen *
Nahkatehtaankatu 7 B 41
33270 Tampere
puh. (03) 344 4599

Rahastonhoitaja

Marja Laine *
Sillansalmentie 17 A
36240 Kangasala
puh. 040 552 7267

Retket

Jukka Sirén
Hirvenojantie 12
36200 Kangasala
puh. 050 337 7860

Webmaster

Heikki Nurmi *
Koiramäenkatu 19
33580 Tampere
puh. (03) 364 7487

Orpanan toimitus

Johanna Kurela *
Sorsapuisto 1 A 10
33500 Tampere
puh. (03) 261 2292

Julkaisujen myynti ja tilaukset

Irma Vainio
Sammonkatu 13 C 66
33540 Tampere
puh. 050 561 8266

Kirjastonhoitajat

Tuula Mäkelä ja Marja-Leena Kuusi
Kirjastonhoitaja tavattavissa kirjastossa
jäseniltoina klo 17 alkaen.

Puheenjohtajan palsta

Luvassa paljon mielenkiintoista

Seuramme täyttää kuluvana vuonna 30 vuotta. Pienestä perustajajoukosta on kasvanut yksi Suomen suurimpia alan yhdistyksiä. Toimintamme on ollut hyvin aktiivista, mistä kiitos kuuluu innostuneelle jäsenkunnallemme.

Jäsenmäärämme on koko ajan nousussa. Myös jäsentilaisuutemme keräävät yhteen runsaasti kuulijoita. Olemme yleensä koolla jopa niin runsaslukuisasti, että sellaiseen tulokseen pääsevät vain paikalliset urheiluseurat. Joten ainakin Tampereen seudulla harrastus näyttää olevan hyvissä voimissa.

Suuri joukko antaa vahvan tuen toiminnalle, mutta suureen joukkoon voi myös hukkua ja moni taitava henkilö voi jäädä huomaamatta. Joukossamme on monien eri alojen ammattilaisia. Emme kuitenkaan aina tunne toisiamme muilta osin kuin sukututkimusharrastuksen piiristä. Jos koet, että sinulla, hyvä lukijani, on sellaisia taitoja, joista toiminnassamme olisi hyötyä, ota rohkeasti yhteyttä hallituksen jäseniin. Tällä hetkellä etsimme seuralle retkivastaavaa. Tässä työssä tarvitaan mm. jämäpyyttä ja hyvää organisointikykyä.

Juhlavuosi aloitetaan tuttuun tapaan Sampolassa vietettävällä sukututkimuspäivällä. Tänä vuonna olemme kuitenkin joutuneet siirtämään tapahtumaa totutusta ajankohdasta viikkoa myöhemmäksi. Teemana on tällä kertaa ihmisen elämäнкаari. Saamme tietoa nimenanto-käytännöistä, puolison valintaan 1600-luvulla vaikuttaneista tekijöistä ja aviottomien äitien asemasta 1800-luvun lopulla. Aihepiiri on niin laaja, että emme ehdi paneutua aivan koko elämäнкаareen, vaan käsiteltävää jää tuleviinkin tapahtumiin.

Normaalien jäseniltojen lisäksi juhluvuoden ohjelmaan kuuluu myös seminaarin järjestäminen yhdessä Kansallisarkiston kanssa, ja alkukesästä on tarkoituksenamme tehdä retki Ruotsiin. Syksyllä kokoonnumme kaikki yhdessä juhlimaan ja muistelemaan menneitä. Tervetuloa mukaan juhluvuoden tilaisuuksiin!

Raine Raitio

Sukututkimuspäivä Sampolassa lauantaina 24.1.2009

Tampereen seudun sukututkimusseura täyttää 30 vuotta keväällä 2009. Merkkipäivän kunniaksi seuran perinteistä sukututkimuspäivää Sampolan koulussa (Sammonkatu 2, Tampere) vietetään tavallista juhlavammin. Sukututkimuspäivän teemana on ihmisen elämänkaari. Aulatiloiissa on myynnissä sukuseurojen, sukututkimusyhdistysten ja muiden historian alan toimijoiden julkaisuja ja muita tuotteita.

Tilaisuus on kaikille avoin ja pääsymaksuton.

TERVETULO A MUKAAN!

OHJELMA

- 10.00 Näyttely avataan
- 11.00 Avaussanat ja juhlapuheet
- 11.30 Fil.tri Sofia Kotilainen:
Maaseudun sukujen nimenantokäytännöt
- 12.30 Tauko
- 13.30 Fil.maist. Hanna Kietäväinen-Sirén:
Rahvaan rakkaus. Puolison valinta ja avioelämä 1600-luvun lopun maaseudulla
- 14.30 Fil.maist. Pasi Saarimäki:
Aviottomien äitien asema paikallisyhteisössä 1800-luvun lopun Sisä-Suomessa
- 15.30 Päättösanat
- 16.00 Näyttely suljetaan

Sampolan Akvaariokahvila on avoinna sukututkimuspäivän aikana.

Apua tarvitaan taas!

Sukututkimuspäivä toteutetaan talkoovoimin. Pyydämme taas reippaita jäseniämme osallistumaan hetkeksi tapahtuman järjestelytyöhön. Erityisesti apua kaivataan aamulla klo 8 alkaen, kun näyttelytilaa kalustetaan, ja jälleen klo 16 jälkeen, kun pöydät ja sermit on kannettava takaisin Sampolan varastotiloihin.

Jalmarin päivän juhlaa

Jalmarin Finnen säätiö myönsi syksyllä 2008 Tampereen seudun sukututkimus-seura ry:lle tuhannen euron suuruisen apurahan. Apuraha käytetään seuraavan Esipolvitaulut-julkaisun painokustannuksiin.

Hämäläistä tunnelmaa Vanhalla kirjastotalolla

Apurahat jaettiin perinteisesti Jalmarin päivänä 20. marraskuuta. Hämäläisjuhlaa vietettiin tamperelaisille sukututkijoille vuosien varrella tutuksi käyneessä paikassa, Vanhalla kirjastotalolla. Musiikkisalin tunnelma oli arvokkaan juhlallinen.

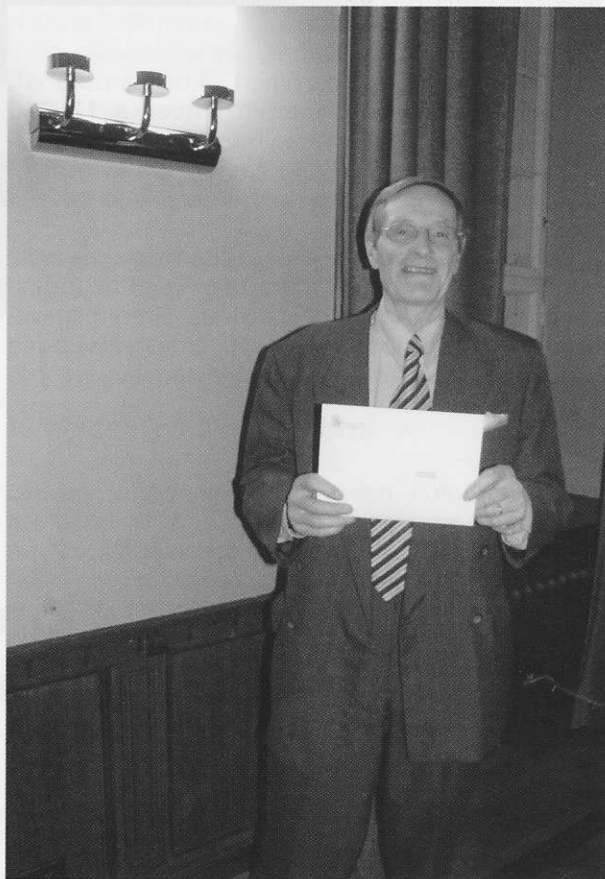
Musiikkiesityksen jälkeen Tampereen Historiallisen Seuran puheenjohtaja, dosentti Marko Tikka nosti avaussanoissaan rohkeasti esiin historiantutkijoiden ja sukututkijoiden eroavaisuuden sekä toisaalta samankaltaisuuden. Puhe lienee herättänyt kuulijoissa lukuisia ajatuksia, koska läsnäolijat kuuluivat poikkeuksetta historiantutkijoihin, sukututkijoihin tai jopa molempiin.

Tampereen Historiallisen Seuran puheenjohtaja Tikka esitti tutun kysymyksen: onko sukututkimus historiantutkimusta? Molempien alojen tutkijoita voivat yhdistää esimerkiksi samat lähteet. Lähteitä tutkitaan kuitenkin eri näkökulmasta ja eri metodein. Siinä missä sukututkija on kiinnostunut omista esi-isistään, on historiantutkija kiinnostunut jostakin erityisestä ilmiöstä. Ilmiöön tosin voi kytkeytyä myös hänen oma sukusensa olematta kuitenkaan itse tutkimuksen tarkoitus. Riittääkö tämä erottamaan sukututkijat historiantutkijoista – tai päinvastoin?

Tikan mukaan historiantutkija ei tunne aina omaa sukuaan. Hän kertoi kuitenkin itse löytäneensä muun tutkimustyön yhteydessä kiinnostavia tietoja myös omasta esi-isästään. Marko Tikka totesi kuitenkin itseään lähellä olevien ilmiöiden tutkimuksen vaikeuden, oli kyseessä sitten aivan lähimenneisyys tai läheinen sukulaisuussuhde. – Paradoksaalista kyllä, väittäisin historiantutkijan perehtyvän juuri syystä tai toisesta hänelle itselleen tärkeisiin ja sitä myöten läheisiin tutkimuskohteisiin.

Lähisukulaisuus ja historiantutkimus

Illan juhlaesitelmän piti kansanedustaja, dosentti Erkki Tuomioja. Esitelmän otsikko oli Jaan Tönnison, Hella Wuolijoki ja Viron itsenäisyys. Tuomioja käsitteli juhlaesitelmässään isoäitinsä, Hella Wuolijoen Viro-suhtetta ja siihen liittyviä elämäntapahtumia.

Kuva: Hilja Toivio

Tampereen seudun sukututkimusseuran saama tuhannen euron apuraha käytetään Jukka Sirénin laatimaan Esipolvitauluteoksen painatuskuluihin. Jukka pääsi itse vastaanottamaan apurahashekin.

Erkki Tuomioja piti kerronnallisesti hyvin etenevän esityksen. Poliittisten käänteiden lisäksi Tuomioja pyrki tavoittamaan isoäitinsä omakohtaisia kokemuksia. Tuomioja pohti erityisesti Hella Wuolijoen suhdetta itseään huomattavasti vanhempaan valtiomies Jaan Tönnisoniin. Tuomiojan sanoin heidän välillään saattoi olla jotakin yhteiskunnallista arvostusta syvempää.

Tuomiojan esitys oli kiinnostava esimerkki sukututkimuksen ja historiantutkimuksen yhdistämisestä. Esitelmän keskiössä oli Tuomiojan isoäiti Hella Wuolijoki, mutta se oli myös tarkka kuvaus hänen asemastaan Viron itsenäisyyden poliittisissa vaiheissa. Miten siis punnita, edustiko esitys historiantutkimusta vai sukututkimusta? Onko rajan veto historiantutkimuksen ja sukututkimuksen välillä tarpeen?

Erkki Tuomioja yhdisti esitelmässään kerronnallisesti onnistuneesti sekä sukututkimuksen että historiantutkimuksen piirteitä. Voiko näin lähelle kuitenkaan nähdä? Ainakin aplodien perusteella Hämäläisjuhlan yleisön mielestä voi.

Apurahalla tuetaan Hämeen tutkimusta

Jalmari Finnen säätiön jakamien apurahojen tarkoituksena on tukea Hämeen historian ja henkilöhistorian tutkimusta.

Jalmari Finnen Säätiön puheenjohtaja, professori Pertti Haapala ja Jalmari Finnen säätiön asiamies, dosentti Mervi Kaarninen jakoivat apurahat. Yksityishenkilöille myönnettiin yhteensä 12 000 euron arvosta apurahoja ja yhdistyksille 5 000 euron arvosta. Lisäksi Jalmari Finnen säätiö myönsi suuremmat apurahat Kansallisarkistolle ja Tampereen yliopistolle.

Tampereen seudun sukututkimusseura ry:lle myönnetyn apurahan otti vastaan itseoikeutetusti seuran retkivastaava Jukka Sirén. Sirénin kirjoittama julkaisu Esipolvitaulut 10 ilmestyy vuoden 2009 puolella. Teoksessa käsitellään laajasti hä-

mäläisiä sukuja, joten monet seuran jäsenet löytävät siitä varmasti yhteyksiä omaan sukuunsa.

Tilaisuuden lopussa kuultiin vielä alun musiikkiesitykselle jatkoa. Juhla päättyi Jalmari Finnen sanoittaman laulun Hämettä ylistäviin sanoihin:

*Kun Herra synnyinmaaksi
tään Suomen meille soi,
niin rakkain mielin silloin
Hän meille Hämeen loi.*

Jalmarin päivänä jokainen hämäläinen saattoi tuntea erityistä ylpeyttä hämäläisyydestään ja hämäläisistä juuristaan.

Hilja Toivio

Sukututkimusopettajat vieraisilla Tampereella

Tampereella kokoontui 6. syyskuuta 2008 Sukututkimusopettajien neuvottelukunta Teuvo Ikkosen johdolla (kuvassa viides vasemmalta). Tampereen seudun sukututkimusseurasta paikalla olivat Tiina Miettinen, joka edusti myös Suomen Sukututkimusseuraa, ja Marja Laine.

Tiina Miettinen (kuvassa äärimmäisenä oikealla) esitteli aluksi Tampereen seudun sukutut-

kimusseuran toimintaa. Kokouksessa pohdittiin sukututkimuksen opetusta ja useita siihen liittyviä asioita. Tauolla opettajat saattoivat kurkistaa kirjastoamme sekä ostaa julkaisujamme. Erityisen hyvin tekivät kauppansa sukutaulupohjat. Seura tarjosi vieraille pullakahvit.

Kuva: Marja Laine

*Opi toisten erehdyksistä,
sillä elämä on niin lyhyt,
ettet ehdi tehdä kaikkia
virheitä itse.*

– Vaubee –

Virheellisistä lähteistä virheetöntä tutkimusta

***Virheettömät lähteet eivät ole virheettö-
män tutkimuksen edellytys mutta eivät
myöskään virheettömän tutkimuksen tae.
Ne ovat silti tukevin perusta hyvälle
lopputulokselle. Koska virheitä lähteissä
kuitenkin esiintyy enempi tai vähempi,
on moitteettoman lopputuloksen ehdo-
ton edellytys, että tutkijan on mahdollista
havaita ja todentaa virheet.***

Virhe, nimittäin asiavirhe, voitaneen määritellä väit-
teeksi, joka ei vastaa todellisuutta. Tällainen epä-
tieto voi tulla tutkijaa vastaan sekä alkuperäisläh-
teissä (aikoinaan tapahtumahetkellä laaditut asia-
kirjat) että niiden pohjalta myöhemmin työstetyis-
sä toisen käden lähteissä (esimerkiksi historiaki-
rajäljenteet ja jo julkaistut sukukirjat). Tapahtuma
itsessään – syntymä, kaste, konfirmaatio, vihki-
minen, muutto miehelään jne. – on aina kiistat-
ta tosiasia; ei kai edes keskosena syntyneen voida
osoittaa syntyneen vääränä päivänä!

Jokaisen virheen takana on inhimillinen tekijä.
Tämä pätee jopa tämän päivän digitaaliseen tie-
donkäsittelyyn, vaikka herkästi ollaankin sysäämäs-
sä syitä kylmän tietokoneen kontolle. Menneinä
aikoina tämäkin mahdollisuus puuttui.

Kumpi tieto sitten on oikea, jos havaitaan esi-
merkiksi syntymäajan muuttuvan kirkonkirjoissa
yhtäkkiä toiseksi? Onko tiedon kirjaaja sattumoi-
sin saanut asianosaiselta itseltään tai sivulliselta
tietää, että kirjoissa tähän saakka näkynyt syntymä-
aika onkin virheellinen, ja on täten vastedes tien-
nyt kirjata sen korjatussa muodossa? Ehkä näinkin
on joskus saattanut käydä, mutta useimmiten lie-
nee päinvastoin kyse virheettömän tiedon muut-
tumisesta tahattomasti virheelliseksi. Selvää joka
tapauksessa on, että vaikka tiedon kilpaileva ver-
sio näyttäisi osoittautuvan ilman mitään epäilyk-
siä virheelliseksi, sen pelkkä ilmaantuminen peli-
kentälle syö aina myös oikealta näyttävän version
luotettavuutta.

Virheiden syntymekanismi

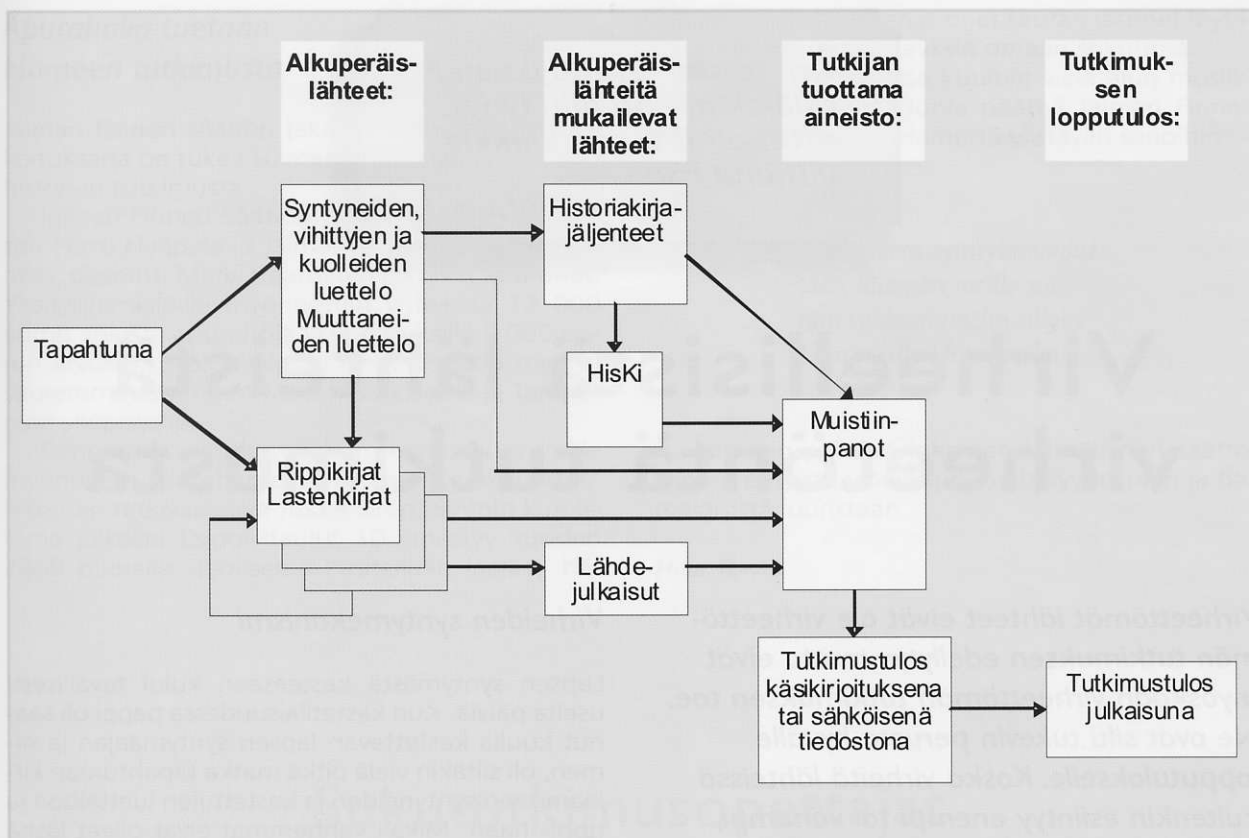
Lapsen syntymästä kasteeseen kului tavallisesti
useita päiviä. Kun kastetilaisuudessa pappi oli saa-
nut kuulla kastettavan lapsen syntymäajan ja ni-
men, oli siitäkin vielä pitkä matka tapahtuman kir-
jaamiseen syntyneiden ja kastettujen luetteloon ja
riippikirjaan. Mikäli vanhemmat eivät olleet läsnä
tilaisuudessa, oli tieto siihen asti välittynyt suulli-
sesti vanhemmilta kummeille ja edelleen kastaval-
le papille, ja tämän tiedonsiirron oikeellisuushan
edellytti jonkinasteista kuuloaistin toimivuutta. Ja
sitä paitsi ihmisen muistikin pakkaa olemaan ha-
tara kuin ladon ovi...

Se että pappi omavaltaisesti muutti suomalai-
sen jäyhään suuhun satojen vuosien kuluessa mu-
kautuneet Heikit Henrikeiksi ja Kertut Gertrudeik-
si, on ilmiö sinänsä ja on myös omiaan horjutta-
maan tutkijan uskoa siihen, että syntynyt kirjalli-
nen tieto olisi vääristymätön kuva todellisuudes-
ta.

Papin kopioidessa syntymäaikaa rippikirjasta
toiseen saattoi väliin taas tulla monta häiriöteki-
jää, jotka estivät tiedon siirtymisen oikeassa muo-
dossa. Ehkä jo edellisessä rippikirjassa syntymäai-
ka oli epäselvästi kirjoitettu, yliiviivattu, vahingos-
sa hihansuulla sutattu tai muuten vaikeasti luetta-
va. Kenties kynttilän liekki lepatteli jo viimeisiään,
ehkä vanhat kakkulat eivät enää antaneet tarvit-
tavaa tehoa näkemiseen. Ehkä täi takaraivossa tai
iskias lonkassa ratkaisevalla hetkellä vaati oman
huomionsa. Ehkä keskittyminen herpaantui, kun
kissa kiehnäsi jaloissa...

Yksi sekaannuksen aiheuttaja muinaisina aikoi-
na oli kirjanpitäjän katseen hyppääminen kesken
kaiken väärälle riville. Nämä sekaannukset ovat
salakavalialia ja usein hankalia selvittää näin jälkikä-
teen, ja vaativat ennakkoluulotonta ja harjaantu-
nutta lähdekritiikkiä.

Kerrassaan ennenkuulumatonta on se, että
Sirkka Karskelan mukaan Porin maaseurakunnan
ja Ulvilan kirkonkirjoista löytyy jopa tekaistuja syn-
tymäaikoja! Osa virheellisistä päivämääristä on pe-
räisin 1700-luvun lopulta, kun päivä ja kuukausi
yleisen käytännön mukaan vaihtoivat paikkaa kir-

Keskeisten kirkollisten alkuperäislähteiden ja niitä mukailevien lähteiden tietojen jalostus sukututkimukseksi. Paperilähteestä mikrofilmattu tai kuvamuotoon digitoitu (sisällöltään yksi yhteen) aineisto on rinnastettava paperilähteeseen. Muistiinpanovaihe voidaan myös ohittaa.

jallisissa merkinnöissä mahdollisesti jopa kesken vuotta. Joskus nimittäin vaihto viivästyti tai unohdettiin kokonaan.

Melko mahdotonta on enää havaita tapaus, jossa äiti on ilmoittanut tieteen tai tietämättään lapsen isäksi väärän miehen. Eikä tämä koske ainoastaan oäkta-lapsia: aviomiehen osuutta asiaan ei ehkä ole osattu edes asettaa kyseenalaiseksi. Aikana, jolloin synnytyslaitoksena oli oma sauna, ei asiakirjoihin rekisteröityä äidin henkilöllisyyttä sentään voine epäillä edes teoriassa.

Koska vanhimmista rippikirjoista useimmiten muuttomerkinnät puuttuvat, on mahdollinen ilmoitus syntymäpitäjästä silloin kullan arvoinen. Valitettavasti tähän ei aina ole luottaminen. Monesti on kirjoihin viety hyvässä uskossa se pitäjä, josta henkilö on viimeksi tullut.

Suurpiirteistä kirjanpitoa

Vanhimpiin rippikirjoihin ei syntymäaikojakaan ole kirjattu. Ne saattavat kuitenkin olla laskettavissa kuolleiden ja haudattujen luettelossa ilmoitetusta kuoliniästä, jonka oikeellisuus tietenkin on suoraan verrannollinen kirjaajan laskutaitoon. Jos kuolinikä on ilmaistu vain vuoden tarkkuudella, lienee ikä useimmiten laskettu oikaisten siten, että kuolinvuodesta on vähennetty tiedossa ollut syntymävuosi. Näin sukututkija saa periaatteessa oikean syntymävuoden miettimättä, mihin aikaan vuodesta kuolema tapahtui.

Mutta varuillaan on oltava silloin, kun ilmoitettu kuolinikä on pyöreitä kymmeniä vuosia: tämä saattaa olla pelkkä karkea arvio, vaikkei tätä ole mitenkään ilmaistu. Jos kuolleiden ja haudattujen luettelon ikämerkinnöistä tietyllä aikajaksolla huomattavasti yli 10 % on tällaisia tasalukuja, on syytä pitää mainittua prosenttilukua ylittävää osuutta ilmoituksista karkeina arvioina. Jos esimerkiksi 30 % jonkun kirkkoherran virkakaudellaan kirjaamista kuolinikämerkinnöistä on tasakymmeniä, on merkinnöistä likipitään $(30-10)/30$ eli kaksi kolmesta likiarvoa. On silloin rohkeata väittää tutkimuksessa henkilön syntyneen vuonna 1699, vaikka 1. elokuuta 1759 kuollut olisikin ilmoitettu kuolleen 60-vuotiaana. Vähintäänkin olisi sanottava "noin 1699" tai varmemman päälle "1694–1704".

Harvinaisia taitavat olla virheet itse määritteissä, jotka suoraan ilmaisevat sukulaisuussuhteen. Pikemminkin suurpiirteisyyttä osoittanee se, että *mor* rippikirjassa ei välttämättä tarkoita kirjaimellisesti perheenpään äitiä eikä *far* isää. Kyseeseen saattavat nimittäin joskus tulla myös äitipuoli ja anoppi sekä vastaavasti isäpuoli ja appi.

Suuri syyllinen sukututkimuksiin pujahtaneisiin virheisiin ovat puuttuvat tai epäselvät tiedot saatavilla olevissa lähteissä tai peräti kokonaan puuttuvat lähteet. Vanhempina aikoina nämä puutteet käyvät lopulta niin mittaviksi, että ne estävät yhtäankään luotettavan tutkimuksen jatkamisen. Lähteiden puutteellisuudesta johtuvat väärintul-

kinnat menevät kuitenkin tyystin tutkijan piikkiin eivätkä siten kuulu tämän kirjoituksen aihepiiriin.

Numeeriset

virheet ja nimivirheet

Salakavalimpia ovat numeerisissa tiedoissa esiintyvät virheellisyydet, koska ne harvoin herättävät epäilyjä ulkoisen muotonsa perusteella: ne näyttävät korrekteilta. Henkilö- ja paikannimien oikeinkirjoitus ei entisinä aikoina ollut vakiintunutta, joten tutkija osaa kyllä niihin suhtautua asianmukaisesti. Eikä sekään vielä aiheuta suurempaa harmia, vaikka yksi tai kaksikin nimen kirjaimista olisi vahingossa tipahtanut pois tai kahden kirjaimen paikat olisivat vaihtuneet keskenään. Vähänkin kokeneemmalla tutkijalla varsin suppea nimi-varanto on käynyt niin tutuksi, että tällainen kirjoitusvirhe on helppo huomata jo nimen muodon perusteella.

Varsinaiset virheelliset nimet – nimi on vaihtunut tykkäänään toiseksi – ovat harvinaisia. Tällainen virhe on yhtä kiusallinen kuin numeerinen virhe, sillä ulkoisesti korrektina nimi ei heti herätä epäilyjä. Tuonnempana mainittavassa Orpana-artikkelissa on esimerkki, joka peittelemättömydessään herättää jo melkein hilpeyttä: kirjanpitäjä ei millään saa päätetyksi, onko henkilön patronyymi Juhontytär vai Heikintytär.

Mukana lienee ollut sekä kirjaajan tahattomuutta että tahallisuutta – kauniisti sanottuna tarkoituksenmukaisuutta –, kun Vanhan Ikaalisen suunnalla aviottomana syntynyt Elias Frans Serafino-poika aikuistuttuaan ja ryhdyttyään ”puusnoukaksi” muuntui ensin Frans Serafinpojaksi ja viimein Frans Fredrikinpojaksi.

Entä muuan Anna Sofia Juhontytär, joka syntyi Saarijärvellä 1.12.1789? Kun hän muutaman vuoden ikäisenä muutti äitinsä mukana Eräjärvelle, tuli syntymääjäksi kirjatuksi uudella paikkakunnalla 2.4.1788 ja syntymäpitäjäksi Eräjärvi. Sotkua lisää se, että äidin, sotamies Björkvistin lesken Maria Leena Olavintyttären nimi vääntyi matkalla Bergqvistiksi. Jo sotamiehen nimi oli aikoinaan hakenut oikeata muotoaan näiden kahden vaihdokkaan välillä.

On huomattava, että henkilöön liitetyn lisänimen muuttumiselle kesken kaiken saattaa joskus olla aivan luonnollinen selitys. Esim. Martti Martinpoika Porin rykmentin I majurin kompaniassa tunnettiin reservimiehenä nimellä Qvick liki parikymmentä vuotta mutta vielä kauemmin – vakinaisen väen sotamiehenä ja lopun elämänsä – nimellä Lax. Tässä ei siis ole laisinkaan kyse lähdevirheestä.

Lähdevirheistä

aiheutuvat harmit

Virheillä on ollut tapana jäädä pysyviksi. Kun tieto kerran on kirjattu virheellisesti, se yleensä on kopioitunut virheellisenä kaikkiin myöhempiinkin asiakirjoihin nähtävästi ilman, että olisi missään vaiheessa joutunut epäilyksenalaiseksi. Näin on

käynyt ainakin numeerisen tiedon suhteen. Silloin harvoin, kun virhe on myöhemmin kirjanpitäjälle valjennut ja tullut korjatuksi ajankohtaiseen asiakirjaan, ei vanhoja virheellisiä kirjauksia valitettavasti monestikaan ole lähdetty oikaisemaan. Mutta tiedon palautuminen alkuperäiseen, oletettavasti oikeaan muotoonsa edes uusissa asiakirjoissa saattaa jo helpottaa henkilön jälestämistä.

Jotta lähteissä esiintyvä virhe ei luikertelisi sukkututkimukseen ja sukujulkaisuun asti, on se tietenkin ensin havaittava – tavalla tai toisella todennettava. Mutta mitkä sitten ovat seuraukset, mikäli asiakirjassa olevan tiedon virheellisyys jää tutkijalta havaitsematta? Mikäli virhe on aikoinaan osunut sellaiseen tietoon, jota tämän päivän sukututkija ei voi käyttää henkilön identifioimiseen, eivät virheen vaikutukset muodostu kohtalokkaiksi. Jos esimerkiksi rippikirjaan on lipsahtanut eri päivämäärä kuin kuolleiden ja haudattujen luetteloon, rajoittuvat mahdolliset vahingot väärään päivämäärään sukututkimuksessa.

Jos henkilön syntymäaika on alun perin viety kirjoihin (syntyneiden ja kastettujen luettelo) virheellisenä ja pysyy vakiona elämän loppuun saakka, on virhettä tietenkin kokolailla mahdotonta havaita. Toisaalta ainoa virheellisyydestä johtuva haitta on tällöin se, että virheellinen syntymäaika pesiytyy vääjäämättä myös tutkimukseen. Tähän rinnastettava on tilanne, jossa syntymäajoilla varustettuja dokumentteja ei ole tutkittavan henkilön nuoruuden ajoilta koskaan ollutkaan tai ei ole enää saatavilla ja kaikissa myöhemmissä dokumenteissa syntymäaika on virheellinen. Tällaisia tapauksia on varmasti kosolti 1700-luvun väestössä, mutta koskaan ne eivät tule ilmi.

Vakavampia

komplikaatioita

Ellei virhe ole niin ilmeinen, että sokea Reettakin sen huomaa, on tutkijalla takanaan yleensä loputtomalta tuntuva painiskelu sukujohdon ratkaisemiseksi ennen kuin edes epäilykset tiedon oikeellisuudesta heräävät: tuntomerkkeihin täsmällisesti sopivaa henkilöä ei kerta kaikkiaan löydy, tutkimus junnaa paikallaan. Pahinta on syntymäajan muuttuminen äkkiaikaan ja pysyvästi toiseksi ilman asianmukaista muuttomerkintää (ks. esim. Orpana 1/2008 s. 12–19 Virtain Ilomäen ensimmäisen emännän syntyperä).

Jos on kyseessä esipolvitutkimus, on lähtötilanne kriittisellä hetkellä tyypillisesti se, että tutkittavan henkilön vaiheet aikuisena on kutakuinkin selvitetty, mutta jo tutkittujen rippikirjojen perusteella tutkijalla on väärä käsitys henkilön syntymäajasta: tutkijan lähtötieto on virheellinen. Kun sitten siirrytään etsimään henkilöä vanhemmista rippikirjoista – niistä joissa syntymäaika on toinen –, jääkin tutkittava henkilö niissä tunnistamatta. Tällaisessa tapauksessa tutkimus yleensä siltä osin päättyy ennen ajojaan ja henkilön virheellinen syntymäaika jää elämään mahdollisessa tutkimusjulkaisussa. Tämä ei vielä ole kovin haitallista.

On kuitenkin ilmennyt tapauksia, joissa lähtötiedon virheellisyyden jääminen havaitsematta

on aiheuttanut vakavampiakin komplikaatioita. Jos nimittäin rippikirjoissa esiintyy toinen henkilö, jonka tuntomerkit näyttävät passaavan täsmällisesti tutkittavan henkilön – joiltakin osin virheelisiin – lähtötietoihin, on suurena vaarana, että tutkimus ratkaisevalla hetkellä harhautuu väärille urille. Tutkittava henkilö tulee huomaamatta liitetyksi vääriin vanhempiin, mistä taas seuraa kaiken sen työn muuttuminen arvottomaksi, mitä väärin vanhempien sukujuurten selvittämiseen uhraataan. Virheellisen syntymäajan lisäksi sukujuurista tulee nyt rasittamaan syöpäkasvaimen lailla kokonainen virheellinen juurihaara. Monessa tapauksissa virhe syntymäajassa on aikoinaan varmasti syntynytkin sekaannuksesta, kun toinen samanniminen henkilö on asustellut samoilla seudulla, ehkä peräti samassa talossa.

Ei rokotetta

Tämä kirjoitus on keskittynyt käsittelemään kirjollisissa alkuperäislähteissä esiintyvien virheiden vaikutusta esipolvitutkimukseen. Koska virhefrekvenssit asiakirjoissa monestakin syystä pienenevät nykyaikaa lähestyttäessä ja muuttomerkinnät vakiintuvat ja tarjolla on yhä enemmän korvaavia lähteitä, eivät virheet asiakirjoissa yhtä pahasti rassaa jälkipolvitutkimusta. Tarpeeksi toheloimalla voi toki siinäkin saattaa itsensä yhtä suuriin vaikeuksiin. Jo lähtökohdiltaan jälkipolvitutkimus eroaa kuitenkin esipolvitutkimuksesta siinä, että ensin mainitussa lähtötieto on tyypillisesti vanhin ja

siten oletettavasti oikea. Jossakin vaiheessa se sitten muuttuu asiakirjoissa virheelliseksi, mikä tutkimuksen edetessä joko tulee tai ei tule havaituksi.

Jos taas käytetään alkuperäislähteiden sijaan niitä mukailevia lähteitä (esimerkiksi historiikirjajäljenteet), on varauduttava virheiden kertaantumiseen. Paitsi että niiden vaatima manuaalinen kopiointityö on aikoinaan luonut omat väärintulkintansa, ne ovat saaneet alkuperäislähteiltä perinnöksi kaikki jo siellä muhivat virheet.

Se että virheelliset asiakirjat ennen aikaisesti katkaisevat tutkimuksen tietyllä tutkimussektorilla – ja vaikka useammallakin –, ei vielä pilaa tutkimustulosta. Sukututkijan painajainen sen sijaan on virheellisesti ratkaistun sukujohdon päätyminen sukujulkaisuun asti kaikkien töllisteltäväksi ja tulevien sukututkijoiden riesaksi. Pitävää rokotetta näitä sukuuun syöpäkasvaimia vastaan ei ole, mutta muu ennalta ehkäisy (lue: huolellisuus) auttaa jo paljon – ja kokemus. Useimmat sudenkuopat ovat vältettävissä seuraamalla henkilön vaiheita katkotta talosta taloon ja vuodesta vuoteen henkilön syntymästä vähintään seuraavan sukupolven syntymään asti.

Vaikka virheetön sukututkimus tietysti on jokaisen tavoite, ei sitä kuitenkaan voida asettaa julkaisukynnykseksi. Mikäli näin tehtäisiin, jäisi julkaitujen tutkimusten määrä kovin vähäiseksi. Tämähän on jatkuvaa kehitystyötä.

Markku Kalliolinna

Seuran www-osoite on muuttunut

Tampereen seudun sukututkimusseuran internetsivujen osoite on muuttunut vuoden 2008 alussa. Muistakaa vaihtaa uusi osoite tietokoneenne selaimen Suosikit-kansioon!

www.tamsuku.fi

Verkkotunnuksen muutoksen yhteydessä myös seuran omat sähköpostiosoitteet ovat muuttuneet. Kaikilla hallituksen jäsenillä ja tärkeimmillä toimihenkilöillä on nyt uusi sähköpostiosoite. Nimet ovat tyyppiä etunimi.sukunimi@tamsuku.fi.

Suuri Neuvosto.

Kuva: Tiina Miettinen

Sukututkimusalan asiat mietinnässä Tampereella

Tampereen Vanhalla kirjastotalolla kokoontui 8. marraskuuta 2008 eri puolilta Suomea tulleiden sukututkimusyhdistysten edustajista koostuva Suuri Neuvottelukunta. Kokouksen oli kutsunut koolle Suomen Sukututkimusseura, joka haluaa toimia entistä enemmän yhteistyössä paikallisten yhdistysten kanssa.

Kokouksessa pohdittiin yhteistyön erilaisia muotoja ja mietittiin paikallisseurojen keskinäistä yhteistyötä. Esityslistalla oli mm. henkilötieto-

koulutuksen järjestäminen, sukututkimuksen tulevajuhlavuosi ja valtakunnallisten sukututkimuspäivien järjestäminen.

Tampereen seudun sukututkimusseurasta seuraa edustivat Marja Laine ja Tiina Miettinen. He myös tarjosivat osallistujille kahvia ja voileipiä sekä esittelivät Tampereen seudun sukututkimusseuran toimintaa ja kirjastoa. Lisäksi Marja Laine myi ja esitteli tapahtumassa seuramme julkaisuja.

Tiina Miettinen Tampereen seudun sukututkimusseurasta ja mehua ottamassa Teppo Ylitalo Lapuan seudun sukututkijoista.

Kuva: Kristiina Kanerva

Lampuotiperhe Kaarilassa 1700-luvun lopulla

Tampereen länsipuolella sijaitseva Kaarilan kaupunginosa on saanut nimensä alueella olevasta Kaarilan kartanosta. 1700-luvun lopulla kartanosta käytettiin nimeä Carla eli Kaarla. Kaarilan omisti 1758–1797 Turun akatemian professori Pehr Adrian Gadd. Vuonna 1763 palveluksesta vapautettu rakuuna Matts Kellcrantz eli Matti Jaakonpoika muutti perheineen Sahalahdelta Harjun kappeliseurakuntaan ja ryhtyi lampuodiksi Kaarilan rustholliin. Matin perhe asui kymmeniä vuosia Kaarilassa ja levisi lähialueillekin.

Kaikki alkoi sepän vaimosta

Aikoinaan sukua tutkiessa päädyin esiäitiini Liisa Matintyttäreeseen, joka asui Harjun kappeliseurakunnassa Pirkkalassa. Kun hän 1767 meni naimisiin seppä Henrik Ferranderin kanssa, mainittiin vihkitiedoissa, että hän oli piika Kaarilasta (Carla). Sepän vaimona Liisalle on Harjun rippikirjaan merkitty syntymävuosi 1750.

Etsin edellisestä, vuosien 1761–1767 rippikirjasta Liisaa Kaarilan kartanon sivuilta. Herrasväen jälkeen oli pari piikaa, joista toisen kohdalla oli merkintä "lampuoti Matin tytär Liisa". Liisalla oli pitkä rivi merkintöjä katekismuksen hyvästä osaamisesta, muttei rippikirkossa käynnistä. Syntymäaikaa tai -paikkaa ei myöskään ollut merkitty. Kun en löytänyt Kaarilasta toista Liisa Matintytärtä, oletin, että hän oli etsimäni Liisa.

Liisan vanhemmiksi löytyi Kaarilan kartanon sivuilta sopiva lampuotipariskunta, Matti Jaakonpoika ja Liisa Kustaantytär. Ensimmäisen kerran heidän tietonsa on merkitty sivun alamarginaaliin, josta päättelin heidän tulleen Kaarilaan vuoden 1761 jälkeen. Vihjeitä siitä, mistä he olivat kartanon tulleet, ei löytynyt. Seuraavaan, 1768 alkavaan rippikirjaan heille merkityt syntymävuodet 1707 ja 1711 eivät auttaneet etsintää. Pirkkalasta ja lähiseuduilta en löytänyt sopivasti syntyneitä Mattia ja Liisaa enkä ketään 1750 syntynyttä Liisa Matintytärtä.

Kun vuosien kuluttua tuli avuksi Suomen Sukututkimusseuran HisKi-tietokanta, aloin uudelleen etsiä lampuotipariskuntaa. Sahalahdelta löysinkin lukkari Kustaa Heikinpojan, jolle oli syntynyt tytär Elisabet 8.11.1721. Seuraavaksi löytyi pariskunta

Liisa Kustaantytär ja Matti Jaakonpoika, joille oli syntynyt useita lapsia. Etunimet sopivat hyvin etsimääni Harjun Kaarilassa asuneeseen lampuotipariskuntaan.

HisKistä selvisi myös, että Matti Jaakonpoika oli ryhtynyt Keljon rakuunaksi ja oli nimeltään Matts Kellcrantz (Källcrants). Kun Sahalahden muuttotiedoista ilmeni, että rakuuna Matts Kellcrantz (afsk, Dragon Matts Käll Crantz) oli 1763 muuttanut perheineen Harjun seurakuntaan, pidin selvänä, että kyseessä oli etsimäni perhe. Ryhdyin tarkemmin etsimään ja tarkistamaan heidän tietojaan Sahalahdelta ja Harjusta.

Nuori perhe Sahalahdella

Kun Sahalahden lukkari Kustaa Herckmanin tytär Liisa Kustaantytär meni naimisiin Matti Jaakonpojan kanssa, ei nuorelle parille helposti löytynyt asuinpaikkaa ja toimeentuloa. Esikoispoika Kalle syntyi 1742 Sahalahdella Raution kylässä. Toinen poika Matti syntyi Kangasalla Roineen rannalla sijaitsevassa Vihtisen talossa, jossa Liisa Kustaantytären veli Hans Herckman oli isäntänä. Liisa mainitaan Vihtisessä itsellisenä ja Matti Jaakonpoika kalastajana. He muuttivat jo 1745 takaisin Sahalahdelle Saarioisten kylään.

Vuonna 1747 Liisa mainitaan rakuunan vaimona Keljossa. Perheeseen syntyi kaikkiaan kahdeksan elinvoimaista lasta: Kalle, Matti, Juho, Liisa, Maria, Anna, Kaisa ja Tuomas, joista vain Kaisa kuoli pienenä. Sahalahden vanhimmassa rippikirjassa (vuodelta 1753) rakuunan perhe mainitaan Seppälän rusthollin sivuilla Keljon kylässä. Pappi on merkinnyt erittäin tarkasti kaikkien syntymäajat, mutta Matti Jaakonpojalle vain syntymävuoden. Ilmeisesti Matti on tullut muusta seurakunnasta, koska syntymäpäivää ei tiedetä. Perheen kaikki lapset asuivat silloin kotona.

Vuonna 1760 perhe asui yhä Keljossa. Matti ja Liisa olivat käyneet ahkerasti rippikirkossa, vielä muuttovuonnakin kevättälvellä 1763. Lapsista Juho, Liisa ja Maria osasivat hyvin katekismuksen, Annallakin oli muutamia merkintöjä, mutta kuusivuotiaan Tuomaan rivi oli tyhjä. Kalle ja Matti puuttuivat, ilmeisesti isot pojat olivat lähteneet rengeiksi.

Toukokuun 28. päivä 1763 palveluksesta vapautettu rakuuna Matts Kellcrants haki Sahalahden pappilasta muuttokirjan, johon merkittiin vaimo Liisa Kustaantytär ja lapset Kalle, Maria, Anna ja Tuomas. Perhe aikoi muuttaa Harjun kappeliseurakuntaan. Muuttokirjasta puuttuivat lapset Matti, Juho ja Liisa. Ehkä pojat olivat muualla renkeinä, ja Liisa lienee jo aikaisemmin viety Kaarilan kartanoon herrasväen pikkupiiksi.

Rakuunasta rusthollin lampuodiksi

Matti Jaakonpoika oli 46-vuotias ryhtyessään Harjussa Kaarilan kartanon lampuodiksi ja viljelemään maata. Vaikka hän oli jo varsin vanha, hänellä oli reippaita poikia apunaan. Ehkä Matti Jaakonpoika myös arveli, että hänen kasvaville lapsilleen löytyisi Harjun seudulta paremmin elinmahdollisuuksia kuin Sahalahden syrjäkulmilta. Vanhin poika Kalle haki jo samana syksynä perheeseen minin Sahalahdelta. Myös poika Juho tuli rengiksi isänsä luo.

Kaarilan kartanoa omisti niihin aikoihin professori Pehr Adrian Gadd, jolla oli virka Turun yliopistossa. Hän asui perheineen Turussa ja antoi vuokraviljelijöiden hoitaa rusthollia. Gadd tunsikin lähi-seutujen rahvaan oloja, olihan jo 1751 painettu hänen julkaisunsa *Satakunnan kihlakuntain pohjoisosan taloudellisen kuvaamisen yritys*. Teoksessa kerrotaan myös kansan elintavoista, vaatetuksesta, ruokakulttuurista, työtavoista ja rakentamisesta. Ehkä Gadd oli tietoja kerätessään liikkunut Sahalahdellakin, tutustunut rakuuna Kellcrantzin perheeseen ja ottanut myöhemmin heidät viljelemään kartanoansa.

Kemian professori Pehr Adrian Gaddin mieliharrastuksia olivat maatalous ja uudenlaisten hyötykasvien viljely. Hän oli kokeillut Turun seuduilla tupakan ja öljykasvien kasvatusta ja etsinyt Lounais-Suomesta väri-, lääke- ym. hyödyllisiä kasveja. Monet Gaddin kirjoittamat kirjat ja hänen johdollaan valmistuneet väitöskirjat käsittelivät maataloutta. Kaarilassa syntynyt Gadd kävi kesäisin synnyinkodissaan ja neuvoi alustalaisiaan maanviljelyssä. Gadd suosi perunan viljelyä, vaikka rahvas siihen aikaan mieluummin kasvatti ravinnokseen naurista ja kaalia.

Kaarila oli 1600-luvulla ratsutila, josta tehtiin 1695 rustholli. Sen aputiloina eli augmentteina olivat naapurikylän Tohlopin Kohma ja Vaakkola, Pispalan Provasti ja Ylöjärven Liimola. Pehr Adrian Gadd oli Kaarilan omistajana 1758–1797 ja hänen perillisensä vuoteen 1800.

P. A. Gadd oli muodostanut Kaarilasta 1762 ainakin kaksi lampuotitilaa, joista toisen lampuotina oli 1763 Matts, nimi tarkoittanee Matti Jaakonpoikaa. Kirkonkirjan mukaan Matti Jaakonpoika oli Kaarilan lampuotina vuoteen 1776 asti, mutta SAY:n mukaan lampuotivuodet eivät ole yhtä selvät.

SAY:n mukaan vuonna 1767 tilan lampuotina oli Juho Matinpoika. Ilmeisesti perheen aikuistuneet lapset ovat huolehtineet joistakin maksuista, mahdollisesti henkiveroista, koska heidät on nimetty lampuodeiksi, Juho Matinpoika vuosina 1767–1771, Maija 1772–1774 ja Tuomas 1775–1776. Heidän yhteydessään Matti on merkitty vaariksi ja Liisa muoriksi (*Matts far, Lisa mor.*) Pappi piti kuitenkin Matti Jaakonpoikaa varsinaisena lampuotina ja hänen poikaansa Juhoa vain nuorena lampuotina, koska hän merkitsi Juhon kastekirjaan Kaarlan nuoreksi lampuodiksi (*Carla U landbonde*).

Tiedot osoittavat, että Matti Jaakonpojan perhe hoiti vuokratilaa yhteisvoimin. Työkykyinen suu-

ri perhe oli hyvinvoinnin edellytys, sillä heinätoisissa niityillä, elonleikkuussa ja viljan puinnissa tarvittiin paljon väkeä.

Matti Jaakonpojan toiseksi vanhin poika Matti Matinpoika perheineen tuli Kaarilaan 1775 rengiksi ja ryhtyi vuonna 1777 Kaarilan rusthollin vuokraviljelijäksi. Samaan aikaan kirkonkirjassa mainitaan Kaarilan alaisina muitakin lampuoteja. Gadd on ilmeisesti vuokrannut heille muita tiloja, sillä Matti Matinpoika mainitaan nimenomaan rusthollin lampuotina.

Todennäköisesti rusthollilla oli eri rakennukset kuin herraskartanolla. Tavallinen rahvas asui savupiirteissä, mutta kartanon lampuodilla saattoi olla uloslämpiviä korsteineilla varustettu tupa, omat navetat, aitat ja riihet.

Vanhuutensa Matti Jaakonpoika ja Liisa Kustaantytär olivat poikansa Matti Matinpojan lampuotiperheessä vaarina ja muorina. Kun Matti 1788 kuoli, oli hänen arvonsa "Kaarilan vanha lampuoti Matti Jaakonpoika". Liisa oli kuollessaan 1792 "lampuodin leski". Heidät haudattiin Harjun hautausmaahan, joka vieläkin on nurmikutena Gaddien hautakappelin vieressä.

Vanhimmosta pojasta puutarhamestari

Matti Jaakonpojan lapset jäivät asumaan Kaarilan kartanon seuduille. He kuuluivat tilattomaan väestöön. Useat perheen tyttäristä avioituivat käsityöläismestareiden kanssa, ja poikien perheet löysivät maata viljeltävikseen monin eri tavoin, lampuotina, torpparina, vävynä, renkinä ja puutarhurina. Maanomistajia heistä ei tullut.

Pojista vanhin **Kalle Matinpoika** oli 21-vuotias nuorukainen, kun hän tuli isänsä perheen kanssa Kaarilaan. Jo muuttovuoden syksyllä 1763 hän vietti Sahalahdella häitä torpparin tytär Liisa Jaakontyttären kanssa Saarioisten Ison-Seppälän torpassa. Seuraavana syksynä syntyneen tyttären kummiksi nuori pariskunta pyysi rouva Margareta Gaddin ja siltavouti Wianderin. Kaarilan kartanosta oli lyhyt matka Harjun kirkkoon, joten rouva saattoi helposti tulla nuoren alustalaisensa lapsen kastetilaisuuteen. Herrasväen ja Kalle Matinpojan välille oli syntynyt tuttavuus.

Kalle Matinpoika siirtyi lampuotitalta herraskartanoon rengiksi ja muutaman vuoden kuluttua hän sai asuakseen Tanhuanpään torpan. Nimestä päätellen torppa sijaitsi kartanon läheisyydessä tanhuan päässä. Vuonna 1782 Kalle Matinpoista tehtiin kartanon puutarhuri. Perhe merkittiin uudelleen kirkonkirjaan Kaarilan puutarhureiden sivulle, mutta asui ilmeisesti yhä Tanhuanpäässä. Kalle Matinpoika sai arvonsa mukaisesti sukunimen. Hänestä oli tullut puutarhamestari Carl Carlund.

Professori P. A. Gadd oli perustanut 1700-luvun puolivälissä Kaarilan kartanoon Suomen ensimmäisen kasvitieteellisen puutarhan. Hänen tiedetään vierailleen Ruotsissa kasvitieteilijä Carl von Linnén puutarhassa, mistä hän todennäköisesti toi kasveja omaan kukkapenkkiinsä.

Rengit hoitivat Kaarilan puutarhaa ja todennä-

köisesti torpparikin teki siellä päivätoitään. He isuttivat kartanon puistoon monenlaisia ulkomaiden puita ja kauniita pensaita. Siellä kukkivat syreenit ja omena- ja kirsikkapuut antoivat satoa. Puutarhassa kasvatettiin paljon hyöty- ja koristekasveja. Vielä nykyäänkin Kaarilan alueella kasvatavat Tampereen suurimmat vaahterat ja lehmukset. Monetseudulla tavattavat kulttuuriperäiset lajit ovat mahdollisesti Gaddin kukkapenkistä luontoon karanneita. Kaarilan kartanon piirissä on säilynyt sivurakennus, jonka arvellaan olevan Gaddin ajoilta.

Gadd oli julkaissut suomeksi vuonna 1768 pienen puutarhanhoidon neuvokirjan. Kalle Matinpoika oli lukutaitoinen mies, joten arvattavasti isäntä antoi hänen käyttöönsä tämän kirjansa *Lyhykäinen ja yxinkertainen neuvo kuinga krydimaan yrttein kaswannot Suomen maasa taittaan saatet-taa tuleundumaan*.

Puutarhuri Carllundin perhe teki tietenkin työtä puutarhassa. Hänen poikansa Kalle Carllund oli 1799 vihittäessä arvoltaan puutarhurin oppilas ja asui myöhemmin vaimoineen Raholan kartanos-sa. Carllundin tytär Anna sai aviomiehekseen Ra-holan rakuunan pojan Kalle Grönqvistin, joka tuli suutarimestarina asumaan Kaarilan Tanhuanpää-hän. Siellä hänellä oli vuosien kuluessa kymmen-kunta oppipoikaa oppia saamassa. Pirkkalassa oli 1770-luvulla vain kolme pitäjänsuutaria, mut-ta myöhemmin suutarien tarve lisääntyi ja heitä oli enemmän. Puutarhuri Carllundin nuorempi ty-

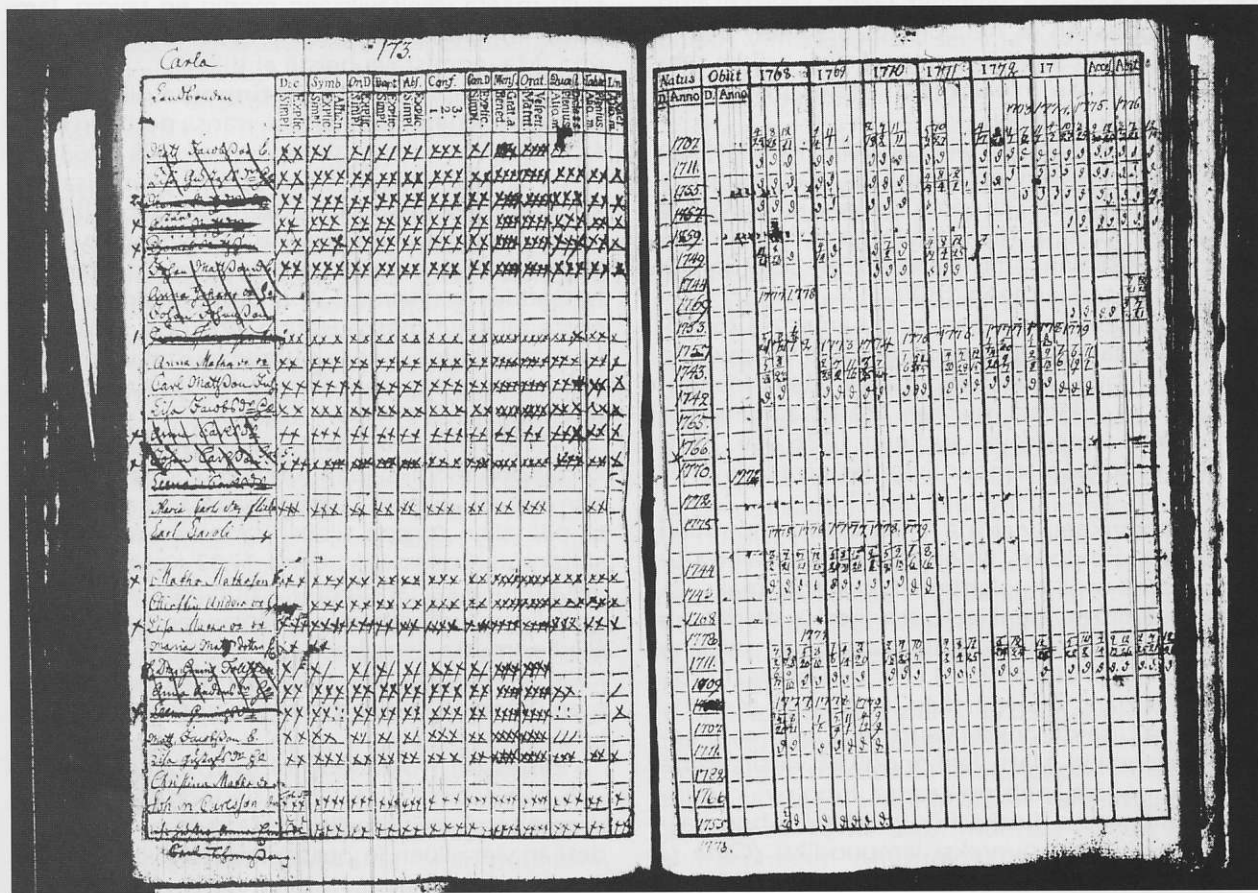
tär Maria meni naimisiin suutarin oppipojan Juho Stengrundin kanssa.

Tanhuanpää oli Kaarilan kartanon torppa, jos-sa monet tämän lampuotisivun jäsenet ja käsityö-läiset ovat asuneet. Puutarhuri Kalle Carllund asui siellä viimeiset vuotensa tyttärensä ja pitäjänsuu-tari Kalle Grönqvistin luona. Kuolintietoihin mer-kittiin, että ”vanha puutarhamestari Carl Car-lund” kuoli 1812 Karlbergissa. Vaimonkin kuolin-tiedoissa on arvomaininta ”puutarhamestarin les-ki”. Ammatti oli vielä siihen aikaan harvinainen.

Lampuoti,
kotivävy ja rakuuna

Matti Jaakonpojan toiseksi vanhin poika **Matti Matinpoika** oli jo Sahalahdella lähtenyt pois lap-suusperheestään hankkimaan oman leipänsä. Kaa-riilaan hän tuli vaimonsa Kirstin kanssa ja ryhtyi 1777 rusthollin lampuodiksi, jolloin isä Matti Jaa-akonpoika jäi vanhaksi lampuoti-isännäksi. Matti Matinpoika oli Kaarilan rusthollin vuokraajana eli lampuotina yli kaksikymmentä vuotta aina kuole-maansa asti 1798.

Harjun Kaarilassa asuessaan lampuoti Matti Matinpojan ja Kirsti Antintyttären perheeseen kuu-lui neljä lasta: Liisa, Maria, Stiina ja Johannes. Ty-tär Maria meni naimisiin hämeenkyröläisen pitä-jänsuutari Matti Aspegrenin kanssa ja muutti Hä-meenkyrön Sasin kylään. Siellä Aspegrenista tuli

Harjun seurakunnan rippikirjat ovat vanhimmilta osiltaan vaikeasti luettavia runsaiden yliviivausten vuoksi. Vuosien 1768–1783 rippikirjassa Kaarilan (Carla) lampuotien sivulla ylipäenä on Matti Jaakonpoika perheineen.

Kuva: Suomen Sukuhistoriallinen Yhdistys, Harju 1768–1783, kuva 175.

rakuuna ja he saivat useita lapsia.

Tyttäristä vanhin, Liisa Matintytär avioitui Tuomas Erkinpojan kanssa. Vävy Tuomas tuli Kaarilaan asumaan appensa maatilalle ja teki vävynä maatöitä perheensä elatukseksi. Liisa ja Tuomas saivat kahdeksan lasta, joista kolme kuoli pieneenä. Tuomas Erkinpoika jatkoi Kaarilan rusthollin lampuotina appensa kuoltua. Tuomas mainitaan lampuotina vielä 1801.

Matti Jaakonpojan kolmas poika oli **Juho Matinpoika**. Hän oli ensin Kaarilassa renkinä ja sitten 1767–1771 nuorena lampuotina. Juho meni naimisiin Kaarilan piian Anna Juhontyttären kanssa, ja heidän poikansa syntyi parin kuukauden kuluttua. Juho ja Anna muuttivat parin vuoden kuluttua Tohlopin kylän Kohmaan, vaimon kotitaloon.

Kohmalla oli Kaarilaan yhteyksiä, sillä se oli Kaarilan rusthollin augmentti ja vanhastaan kestkieveari ja postitalo. Juho Matinpoika eli Kohmassa aluksi vävynä ja odotti isännäksi pääsyä. Häntä sanottiin jo talon nuoreksi isännäksi.

Kesällä 1790 punatauti-epidemia katkaisi tasaisen elämänsä Tohlopin kylässä. Kohman talossa kuoli vanhaisäntä, hänen vaimonsa ja lopuksi myös nuori-isäntä Juho Matinpoika, joka oli 44-vuotias. Juhon leski otti taloon Mouhijärveltä uuden isännän Tuomaan.

Kohman Annalla ja Juholla mainitaan rippikirjoissa ainakin seitsemän lasta, joista neljä kuoli pieneenä. Eloon jäivät pojat Juho, Antti ja Jeremias.

Matti Jaakonpojan nuorin poika oli **Tuomas Matinpoika**, joka oli syntynyt 1757 rakuunan poikana Sahalahden Keljossa. Tuomas muutti viisivuotiaana Harjuun vanhempiensa mukana. Kaarilassa hän oli aikuistuttuaan veljiensä renkinä, mutta hänet on merkitty vuosina 1775–1776 jopa lampuodiksi (SAY).

Tuomas Matinpoika meni naimisiin 1767 Lielahdesta kotoisin olleen piika Anna Erkintyttären kanssa. He lähtivät Lielahteen, missä Tuomas oli renkinä Niemen ja Lielahden rustholleissa. Tuomaan perheeseen syntyi kolme lasta, jotka kaikki menehtyivät pieneenä.

Vuonna 1778 Tuomaasta tuli reservin rakuuna nimeltään Thomas Mattson Carbin. Hän asui Lentävänniemen rakuunatorpassa. Näin siis entisen rakuunan Matts Kellcrantzin pojasta oli tullut rakuuna. Tuomaan kohdalla oli rippimerkintöjä vielä 1789 mutta myös merkintä ”kadonnut sodassa”. Käytiin Kustaa III:n sotaa Venäjää vastaan. Vaimo meni leskenä naimisiin toisen rakuunan kanssa.

Tyttäristä käsityöläisten vaimoja

Lampuoti Matti Jaakonpojan tyttäret menivät naimisiin käsityöläisten kanssa. Talon emänniksi he eivät voineet päästä, kun isä kuului tilattomaan väestöön. Ammattinsa osaava käsityöläinen oli kuitenkin hyvä naimakauppa. Talolliset ja muu rahvas elivät niihin aikoihin vielä omavaraisina mutta kartanoissa tarvittiin käsityöläisiä.

Kun Harjun kappelin rippikirjaa 1761 kirjoitettiin, oli lampuoti Matin vanhin tytär, 13-vuotias **Li-**

sa Matintytär jo Kaarilan kartanossa pikkupiikana. Hänen nimensä on heti rouva Sara Gottlebenin, Nils ja Greta Gaddin jälkeen. Myöhemmin taloon tulleet piikat olivat alempana samalla sivulla. Rouva Sara Gottleben, kruunuvouti Jacob Gaddin leski ja Pehr Adrian Gaddin äiti, oli vuosia asunut tarmokkaasti Kaarilan kartanoa. Hän oli saanut jopa luvan pitää kapakkaa Harjun markkinoiden aikaan, mistä oikeudesta hän vuosittain maksoi kruunulle neljä kuparitaalaria.

Liisa Matintytär meni 1767 naimisiin taitavaksi käsityöläiseksi mainitun nuoren sepän Henrik Heikinpoika Ferranderin kanssa. Sepällä oli rautaan viittaava sukunimi Ferrander. Tuskin seppä itse kouluja käymättömänä olisi tällaista nimeä keksinyt mutta nimi saattaa olla Gaddien ehdottama. Liisa muutti miniäksi pitäjänseppä Henrik Tijkolinin perheeseen Tohlopin kylään.

Kun nuoripari sai ensimmäisen lapsensa, kummiksi pyydettiin Kaarilasta mm. Greta Ulrica Gadd ja Liisan veljet ja sisar, renki Kalle Matinpoika, Kaarilan nuori lampuoti Juho Matinpoika ja piika Maria Matintytär. Yhteydet Kaarilaan olivat lujat.

Seppä Henrik Ferrander muutti perheineen 1770 Orivedelle. Hän asui pappilan alueella Pajalan torpassa. Orivedellä pariskunta sai lisää lapsia, joita kaikkiaan syntyi yhdeksän. Pojista vanhimman, Kalle Jaakko Heikinpojan jälkipolvia on selvitetty Valkeakosken sukututkijain julkaisemassa kirjassa *Esipolvia V*.

Lampuoti Matti Jaakonpojan toinen tytär **Maria Matintytär** vihittiin 1774 renki Yrjö Yrjönpojan kanssa. Kaarilan lampuotina mainitaan vuosina 1772–1774 Maija, joka oletettavasti tarkoittaa Matti Jaakonpojan tyttärtä Mariaa.

Naimisiin mentyään renki Yrjö alkoi harjoittaa ammatikseen säämiskänahan tekoa. Säämiskä on kellertävää, rasvalla pehmeäksi parkittua nahkaa, josta voitiin ommella monenlaisia vaatteita ja jota 1700-luvulla käytettiin miesten housujen valmistukseen.

Maria ja Yrjö muuttivat asumaan Tohlopin Epilään, joka oli kruununtila. He olivat kirkonkirjojen mukaan itsellisiä, ja lopuksi heidät merkittiin Tohlopissa käsityöläisten sivulle asemansa mukaisesti. Säämiskämaakari Yrjö ja Maria saivat Epilässä ainakin viisi lasta. Maria Matintytär kuoli 1790 punatauti-epidemiaan, joka oli alkanut Tohlopissa kappalaisen puustellissa.

Lampuoti Matti Jaakonpojan nuorin tytär **Anna Matintytär** tuli kymmenvuotiaana Sahalahdelta vanhempiensa mukana Harjuun. Anna teki vuosikautia töitä isänsä ja veljiensä talouksissa. Hän meni 1784 naimisiin yli 30-vuotiaana vanhahkon leskimiehen kanssa. Puoliso, pitäjänräätäli Matts Kullberg kuoli jo kuuden vuoden kuluttua. Kullberg asui Tohlopin Epilässä mutta muutti Annan kanssa Kaarilan Tanhuanpään torppaan. Heillä ei tiettävästi ollut lapsia.

Kirkonkirjojen epätarkkuuksista lisätyötä

Matti Jaakonpojan perheen jäsenille oli Harjun rippikirjaan merkitty syntymäajaksi vuosilukuja, jotka

Matts Kellcrantzin eli Matti Jaakonpojan jälkeläisiä

Taulu 1

I Matti Jaakonpoika, Matts Källgrantz/Kellcrantz, rakuuna Sahalahdella, lampuuti Kaarilan kartanossa Pirkkalassa, s. 1717 (Harjun rippikirjassa 1707, 1713), k. 27.4.1788 Harju Kaarila.

Puoliso: Liisa (Elisabeth) Kustaantytär Herckman, s. 8.11.1721 Sahalahti (Harjussa merkintä 1711), k. 5.2.1792 Harju Kaarila.

Lapset:

1. Kalle, Carl Carllund, s. 19.2.1742 Sahalahti Rautia. Tauluun 2.
2. Matti, s. 20.2.1744 Kangasala Vihtinen. Tauluun 3.
3. Juho, Johan Kohma, s. 18.5.1746 Sahalahti Saarioinen. Tauluun 4.
4. Liisa, s. 6.10.1748 Sahalahti Keljo. Tauluun 5.
5. Maria, s. 30.1.1751 Sahalahti Keljo. Tauluun 6.
6. Anna, s. 23.11.1753 Sahalahti Keljo. Tauluun 7.
7. Kaisa, s. 28.8.1756 Sahalahti Keljo Seppälä, k. 12.11.1756 Sahalahti Keljo.
8. Tuomas Carbin, s. 5.12.1757 Sahalahti Keljo. Tauluun 8.

Taulu 2 (taulusta 1, isä Matti Jaakonpoika)

II Kalle Matinpoika, Carl Carllund, torppari ja puutarhamestari Harjun Kaarilassa, s. 19.2.1742 Sahalahti Rautia (Harjussa merkinnät 1743, 1740, 1738), k. 16.10.1812 Harju Kaarila.

Puoliso: 9.10.1763 Sahalahdella Liisa Jaakontytär, s. 28.12.1737 Sahalahti Ilola (Harjussa merkinnät 1742, 1735), k. 21.5.1823 Harju Kaarila. Puolison vanhemmat: Jaakko Matinpoika ja Sofia Eerikintytär.

Lapset:

1. Anna, s. 24.9.1764 Harju Kaarila. Puoliso: 20.5.1793 Kalle Mikonpoika Grönqvist, pitäjänsuutari, Raholan rakuunan poika, s. 1.12.1766, k. 23.1.1840 Harju Kaarila Tanhuanpää. Lapsia Kaarilan Tanhuanpäässä: Maria Liisa, s. 1.7.1794; Kalle, s. 1.9.1795; Johanna, s. 3.6.1797.
2. Juho, renki, ilmeisesti naimaton, s. 16.4.1766 Harju Kaarila, k. 20.12.1789 hukkui Pyhäjärveen.
3. Maria, s. 26.1.1768 Harju Kaarila, k. 1769.
4. Leena, s. 1770, k. 13.12.1772 Harju Kaarila.
5. Maria, s. 28.12.1772 Harju Kaarila. Puoliso: 30.8.1795 Juho Heikki Iisakinpoika Stengrund, suutarinoppilas, s. 22.11.1773. Lapsi Kaarilan Tanhuanpäässä: Kalle Heikki, s. 5.10.1795.
6. Kalle Carllund, puutarhurin oppilas, renki, s. 11.9.1775 Harju Kaarila, k. 7.12.1836 Rahola. Puoliso: 11.7.1799 Leena Mikontytär, rusthollari Mikko Alasen tytär Villilästä, s. 18.11.1779 Harju Villilä. Asuneet Epilässä ja Raholassa.

Taulu 3 (taulusta 1, isä Matti Jaakonpoika)

II Matti Matinpoika, lampuuti Kaarilan rusthollissa 1777–1798, s. 20.2.1744 Kangasala Vihtinen, k. 7.11.1798 Harju Kaarila. Puoliso: Kirsti Antintytär, s. 1743, k. 19.6.1803 ? Kaarila Tanhuanpää.

Lapset:

1. Liisa, s. 1768. Puoliso: 16.10.1788 Tuomas Erkinpoika, renki, vävy, 1798 lampuuti, s. 18.10.1765. Lapsia Kaarilassa: Anna, s. 17.4.1789; Tuomas, s. 14.12.1790, k. 1792; Liisa, s. 23.11.1792, k. 1802; Mikko, s. 23.4.1794; Matti, s. 24.8.1796; Kirsti, s. 1.9.1798; Maria, s. 22.8.1799, k. 16.1.1800; Maria Leena, s. 19.3.1801.
2. Maria, s. 6.6.1778 Harju Kaarila. Puoliso: 5.6.1797 Matts Juhonpoika Aspegren, pitäjänsuutari ja rakuuna Hämeenkyrössä, s. 8.2.1777. Lapsia Hämeenkyrön Sassilla: Heta, s. 5.3.1798; Eeva Kaisa, s. 20.7.1800; Kaarle, s. 10.9.1803; Maria, s. 28.6.1806, k. 25.3.1807; Vilhelm, s. 9.5.1811.
3. Kirsti, s. 7.10.1782 Harju Kaarila.
4. Johannes, s. 22.8.1785 Harju Kaarila.

Taulu 4 (taulusta 1, isä Matti Jaakonpoika)

II Juho / Johan Matinpoika Kohma, lampuuti Kaarilassa, vävy ja talollinen Tohlopin Kohmassa, s. 18.5.1746 Sahalahti Saarioinen (Harjussa merkinnät 1749 ja 1746), k. 10.6.1790 Harju Tohloppi.

Puoliso: 22.10.1769 Harjussa Anna Juhontytär Kohma, s. 17.9.1744 Harju Tohloppi talollinen Juho Jaakonpoika Kohman tytärenä.

Lapset:

1. Johannes, s. 25.12.1769 Harju Kaarila, k. 1772.
2. Kreetta, s. 1772, k. 1.2.1778 Harju Kohma.
3. Mari, s. 1775, k. 29.3.1778 Harju Kohma.
4. Juho, s. 12.2.1779 Harju Kohma.
5. Antti, s. 12.3.1782 Harju Tohloppi.
6. Jeremias, s. 19.3.1785 Harju Tohloppi.
7. Jooseppi, s. 13.3.1789 Harju Kohma, k. 20.7.1790.

Taulu 5 (taulusta 1, isä Matti Jaakonpoika)

II Liisa Matintytär, sepän vaimo Harjussa ja Orivedellä, s. 6.10.1748 Sahalahti Keljo (Harjussa merkintä 1750), k. 22.6.1787 Orivesi pappila Pajala.

Puoliso: 28.12.1767 Harjussa Heikki Heikinpoika Ferrander, seppä Harjun Kaarilassa ja Orivedellä, s. 1742, k. 1790–1800 Orivesi. Puolison vanhemmat: pitäjän seppä Heikki Tuomaanpoika Tijkolin ja Liisa Thalín, Harjun kappalaisen tytär.

Lapset:

1. Heikki Juho Ferrander, s. 25.2.1768 Harju, k. 10.9.1769 Harju, kuoli rokkoon, haudattu kirkon alle.
2. Kalle (Carl) Jaakko Ferrander, seppä ja lampuuti Mattilan talossa Oriveden kylässä, s. 29.6.1770 Harju Kaarila, k. 22.1.1829 Orivesi Mattila. Puoliso: 4.11.1792 Orivedellä Sofia Samuelintytär Blåsten, s. 4.2.1768 sotamiehen tyttärenä, k. 24.5.1847 Orivesi. Lapsia Orivedellä: Jaakko, s. 12.10.1793; Erkki, s. 26.6.1796; Juho Parpola, s. 12.12.1799; Risto s. 20.11.1802; Heta, Pitkäjärven Brusilan emäntä, s. 10.3.1806; Helena, s. 6.6.1810 Orivesi, k. lapsena.
3. Juho Heikki, pikkurenki Oriveden pappilassa, s. 6.3.1773 Orivesi.
4. Riitta Liisa, Wetterkullan kartanon piika 1792, s. 17.11.1777 Orivesi.
5. Maija Leena, s. 3.10.1779 Orivesi.
6. Reetta Stiina, s. 2.5.1781 Orivesi, k. 1792 rokkoon.
7. Aapraham, s. 3.4.1783 Orivesi.
8. Hanna Riikka, s. 22.5.1786 Orivesi, k. 4.8.1792 rokkoon.
9. Hanna Lotta, s. 13.5.1780.

Taulu 6 (taulusta 1, isä Matti Jaakonpoika)

II Maria Maija Matintytär, Kaarilan lampuodin tytär ja säämiskämestarin vaimo, s. 30.1.1751 Sahalahti Keljo (Harjussa merkintä 1755), k. 17.6.1790 Harju Tohloppi.

Puoliso: 6.11.1774 Harjussa Yrjö Yrjönpoika, Kaarilan renki ja säämiskämestari Epilässä, s. 1753.

Lapset:

1. Johannes, s. 5.9.1777 Harju Tohloppi Epilä.
2. Maria, s. 4.9.1780 Harju Tohloppi Epilä.
3. Kalle, s. 27.7.1782, k. 1787 Harju Tohloppi Epilä.
4. Fredrik, s. 5.8.1785 Harju Tohloppi.
5. Saara, s. 9.2.1790 Harju Tohloppi.

Taulu 7 (taulusta 1, isä Matti Jaakonpoika)

II Anna Matintytär, piika Kaarilan kartanossa, lampuodin tytär, vanhan sotamiehen vaimo, s. 23.11.1753 Sahalahti Keljo (Harjussa merkintä 1757).

Puoliso: 31.5.1784 Harjussa Matti Eerikinpoika Kullberg, itsellinen ja leski 1784, asui 1790 Tanhuanpään torpassa, s. n. 1733, k. 10.7.1790 Harju Kaarila Tanhuanpää.

Taulu 8 (taulusta 1, isä Matti Jaakonpoika)

II Tuomas Matinpoika Carbin, lampuuti Kaarilassa, renki ja reservin rakuuna Lielahdessa, s. 5.12.1757 Sahalahti Keljo (Harjussa merkinnät 1759 ja 1757), k. sodassa.

Puoliso: 28.3.1776 Harjussa Anna Erkintytär, vihittäessä piika Lielahdesta.

Lapset:

1. Maria, s. 9.4.1776 Harju Kaarila, k. 16.3.1777 Harju Lielähti, kuoli rokkoon.
2. Kalle, s. 18.3.1778 Harju Lielähti, k. 2.6.1791 Harju Lielähti, kuoli kuumeeseen.
3. Aapo, s. 12.11.1782 Harju Niemi, k. 15.3.1783 Harju Lielähti, kuoli vatsatautiin.

eivät olleet samoja kuin Sahalahdella merkityt. Se aiheutti tutkimisessa aluksi hämmennystä ja paljon lisätyötä. Kaarilassa asuneiden Matti Jaakonpojan lapsien perheistä tiedot oli koottava etunimien ja isännimien mukaan rippikirjoista ja SAY:n tiedoista, oli tarkkailtava perheiden paikkaa rippikirjojen sivuilla ja etsittävä tietoja sukulaisuussuhteista.

Joku perhe voi olla samankin rippikirjan monella eri sivulla Kaarilan alaisuudessa, koska heidät on kirjattu uudelleen esimerkiksi perheensä aseman vaihtuessa rengistä torppariksi. Tietoja oli vertailtava lähteiden eri kohdissa ja pääteltävä vaimon ja lasten nimistä, milloin oli kyseessä sama perhe ja suljettava pois muut Kaarilassa asuneet alustalaisperheet.

Sukututkijan kannalta katsoen Harjun kirkonkirjat ovat 1700-luvun lopulla epätarkkoja. Haudattujenkin kirjaan on merkitty vain vuosiluku vuoden alkuun ilman päivämääriä. Rippikirjoissa ei ole syntymäpaikkoja, ja syntymäajasta on usein vain vuosiluku, mikä sekin voi poiketa jopa oman seurakunnan kastekirjaan nähden. Ehkä syntymävuosi laskettiin iän mukaan, jolloin helposti tulee yhden vuoden virhe. Muualta muuttaneiden tiedoissa epätarkkuus on paremmin ymmärrettävissä. Kaarilassa ei myöskään ole merkitty, minne rennit, piit tai lampuodit ovat muuttaneet.

Jos Harjun rippikirjoista puuttuukin sukututkijan näkökulmasta katsoen monia tietoja, kastekirjaan Harjun papit ovat kirjoittaneet tiedot hyvin perusteellisesti. He ovat merkinneet tarkkaan lapsen vanhempien ja kummien henkilökohtaiset tiedot, asuinpaikan, arvon ja aseman kyläyhteisössä ja joskus sukulaisuudenkin. Kastekirjojen kummimerkinnot, vihkitietojen merkinnät ja SAY:n tiedot ovatkin varmentaneet tehtyä sukujohtoa.

Matti Jaakonpojalla ja Liisa Kustaantyttärelä oli Kaarilassa paljon lapsenlapsia. Olisi suorastaan kummallista, jollei Orpanan lukijoiden joukosta löytyisi ketään, jonka juuret ulottuvat Kaarilan kartanon lampuotiparikuntaan.

Seija Pessi

Lähteet ja kirjallisuus

Sahalahden, Harjun, Oriveden ja Kangasalan kirkonkirjat
Sahalahden ja Harjun Suomen Asutuksen Yleisluettelo (SAY)
Esipolvia V. Valkeakosken sukututkijain julkaisu.
Jutikkala, Eino, Suomen kartanoita ja suurtiloja.
Kaukovalta – Jaakkola – Sorila, Pirkkalan historia. Julkaisijan toimittamia liitteitä: Elämää Pirkkalassa 1751 P. A. Gaddin mukaan, sivut 225–229. 1934.
Saarenheimo, Juhani, Vanhan Pirkkalan historia. 1974.

Talollisten

Tampereen seudun sukututkimusseuran vuoden 2009 sukututkimuspäivän teemana on ihmisen elämänsä vaiheet syntymästä avioitumiseen. Käsittelen seuraavassa artikkelissani Kuhmalahden Vehkapuntarin kylän talollisten avioitumisia alustalaistensa kanssa 1800-luvun lopulla. Yleinen käsitys on, että 1800-luvun lopun suomalaisessa maatalousyhteiskunnassa puolison valinnassa raha oli rakkautta merkittävämmällä sijalla. Pitäkö käsitys paikkansa pienessä pohjoishämäläisessä paikallisyhteisössä?

Jokainen tiesi paikkansa – kirkossakin

Suomessa elettiin 1800-luvun lopulla sääty-yhteiskunnassa ja ihmisten eriarvoisuutta pidettiin luonnollisena. Suomessa säädyt jaettiin aatelis- toon, papistoon, porvaristoon ja maataomistaviin talonpoikiin. Suurin osa väestöstä jäi kuitenkin säätyajan ulkopuolelle, sillä vain 30 prosenttia Suomen väestöstä kuului säätyihin.

Kuhmalahden kunnassa säätyihin kuuluvan väestön osuus oli huomattavasti pienempi. Kuhmalahden väestöstä vain kolme prosenttia kuului säätyihin, ja muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta nämä väestön kolme prosenttia kuuluivat talonpoikaissäätyyn. Ylempien säätyläisten puuttuessa talojen isännät lienevät muodostaneen keskeisen vaikuttajaryhmän Kuhmalahdella.

Vaikka maatalousyhteiskunnassa talolliset olivat tiiviisti tekemisissä alustalaistensa kanssa, he erottautuivat kuitenkin asemassaan omaksi ryhmäkseen. Tästä kertoo esimerkiksi vuonna 1846 valmistuneen Kuhmalahden kirkon penkkijärjestys. Siinä osoitettiin Vehkapuntarin kylän talojen isännille omat penkkirivit. Kirkon viimeiset penkit kuuluivat torppareille ja käsityöläisille, ja lehteri oli varattu rengeille ja piioille.

Avioliiton ihanteet

Heikki Ylikangas on todennut sääty-yhteiskunnan ajan avioliitoissa kosiomatkan pituuden olleen suoraan verrannollinen sulhasen säätyase-

säädetty elämä

maan. Talolliset löysivät aviopuolison yleensä joko omasta kylästä tai ainakin omasta pitäjästä. Varakkaammat talonpojat saattoivat kuitenkin joutua etsimään sopivaa aviopuolisoa kauempaakin.

Vuodesta 1864 alkaen 21-vuotias nainen sai solmia avioliiton ilman isänsä suostumusta. Puolison valinnassa sukulaisten mielipide oli kuitenkin ratkaiseva. Yleinen tapa oli pyytää naisen kättä hänen isältään. Etenkään maaseudulla avioliitto ei ollut ainoastaan tulevan avioparin välinen asia.

Talon tulevaisuus riippui isännän tai emännän solmimasta avioliitosta. Talon perijä haki puolison lisäksi taloonsa säädyn, suvun ja talon mukaista emäntää tai isäntää. Talollinen tarvitsi työteliään, terveen, hyvämaineisen ja vähintään samassa yhteiskunnallisessa asemassa olevan vaimon. Hämeessä on ollut käytössä varallisuuden merkitystä hyvin kuvaava sananpars: rikkaasta naidaan pesinpytytkin. Rikas koti tarjosi tyttärelleen mahdollisuuden hyvään avioliittoon ja talon perijälle jopa valinnanvaikeuden, mutta toisaalta myös velvollisuuden.

Säätykierron mahdollisuus

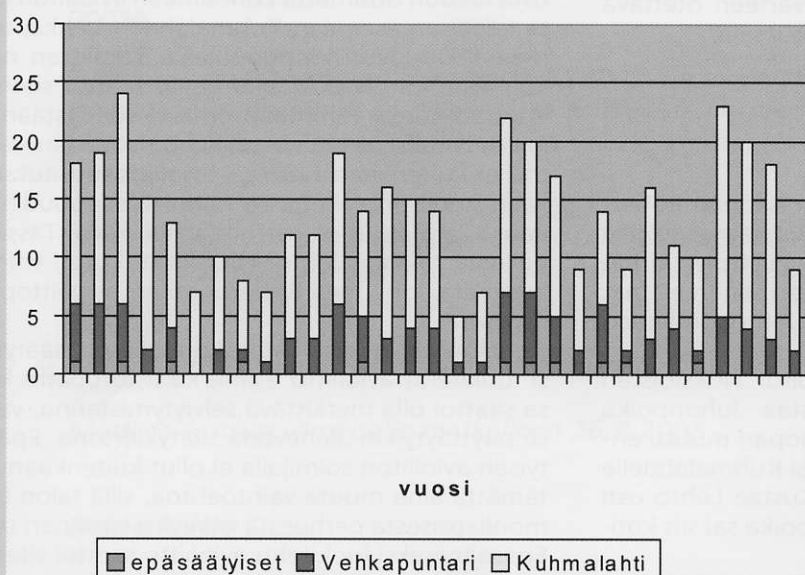
Ennen maatalouden koneellistumista oli luonnollista, että taloissa tarvittiin paljon työvoimaa. Vuosipalkollisten ja muiden alustalaisten lisäksi työvoimaksi saatettiin hankkia miniä tai kotivävy. Jos renki haluttiin taloon vävyksi, renki sai tehdä työtä palkatta vihkimiseen saakka. Renki ansaitsi omalla

työllään talon tyttären, jonka mukana seurasi talon isännöys. Tosin Heikki Ylikangas on todennut rengin tien talon pöydän päähän olleen kaita ja portin ahdas. Kuhmalahdella on kuitenkin 1800-luvun jälkipuoliskolla muutama renki onnistunut kulkemaan tämän tien.

Vehkapuntarissa avioliiton kautta tapahtuvasta ylenevästä säätykierrosta tunnetaan yksi tapaus. Yksi torpantyttö kohosi 1800-luvun lopulla emännän asemaan naidessaan talon leski-isännän. Tämänkaltainen säätykierto oli kuitenkin harvinaista, koska läheskään aina torpantyttö ei kelvannut miniäksi taloon. Syynä saattoi kuitenkin olla ennemmin myötäjäisten niukkuus kuin sosiaalinen eroavuus. Varakkuus oli siten sosiaalista asemaa merkittävämmässä asemassa avioliittoja solmittaessa.

Tavallinen tarina?

Yleisellä tasolla avioliittojen lukumäärään vaikuttivat muun muassa avioitumisikäisen väestön määrä ja vallitsevat elinolosuhteet. Vuosina 1860–1890 Kuhmalahdella solmittiin yhteensä 322 avioliittoa. Sadassa Kuhmalahdella vihityistä avioliitosta ainakin toinen vihityistä oli Vehkapuntarin kylästä. Näistä yksitoista avioliittoa oli talollisentyttären tai -pojan kannalta epäsäätyisiä. Täten epäsäätyiset liitot alustalaisten kanssa voidaan lukea vähemmistöön, mutta toisaalta ne eivät olleet aivan harvinaisiakaan. Voidaan kuitenkin todeta, että kuvion 1 perusteella Kuhmalahden Vehkapuntarin ta-

Kuvio 1. Kuhmalahdella solmitut avioliitot vuosina 1860–1890. Kuviossa on eritelty avioliitot, joista ainakin toinen osapuoli on Vehkapuntarin kylästä. Lisäksi näistä on erotettu Vehkapuntarin talollisten tai heidän lastensa solmimat alempisäätyiset avioliitot. On otettava huomioon, ettei kaikkia aviopareja vihitty Kuhmalahdella. Epäsäätyisten avioliittojen lukumäärään tällä ei ole juuri merkitystä, sillä kyseiset liitot solmittiin yleisemmin oman pitäjän rajojen sisällä. Avioliittojen kokonaismäärään asia saattaa vaikuttaa laskevasti.

Lähde: Kuhmalahden vihittyjen luettelot 1860–1890.

lolliset pyrkivät kuitenkin yleisesti noudattamaan avioliiton ihanteita 1800-luvun jälkipuoliskolla.

Vehkapuntarissa talollisenpoikien ja -tyttöjen epäsaatut avioliitot solmittiin useimmiten vuosipalkollisten kanssa. Eniten epäsoveliaita avioliittoja solmivat talollisentytöt renkien kanssa, mutta on myös yksi tapaus talollisenpojan avioitumisesta piian kanssa.

Epäsaatut avioliitoissa talollisten jälkeläiset avioituivat toiseksi eniten torppareiden kanssa.

On esitetty väitteitä, että talollisentytöt nauttivat talollisenpoikia useammin omaa saatutaan alemmalta tasolta. Miehillä oli naisia paremmat mahdollisuudet siirtyä tarvittaessa muihin ammatteihin. Talonperijän sisaruksista naisten selviytymistarina nautti sen sijaan epäsaatut luokiteltu avioliitto. Talonperijän sisaruksille sopiva kumppani saattoi löytyä torpparista, joka etsi talonperijän vaimokseen. Sosiaalista eroavuutta ei heidän välillään välttämättä ollut, sillä myös Kuhmalahdella torpparit olivat usein talollisten nuorempia veljiä.

Epäsaatut avioliitoista osa näyttää olleen pakkoavioliittoja, pelastuksia yksinäisen äidin harteilta. Liittoihin alustalaisten kanssa kuului usein aviottomia lapsia. Toisaalta esimerkiksi osassa torppareiden ja talollisten välisistä avioliitoista ensimmäinen lapsi syntyi aivan säädyllisen ajan kuluessa. Koska epäsaatut avioliitot solmijain lapset saattoivat saada kummeikseen talollisia, ei epäsaatut liiton solmijaa eristetty ainakaan kokonaan talollisten keskuudesta. Tätä tukee näkemys sosiaalisen aseman vähäisestä eroavaisuudesta ja mahdollisesta sukulaisuussuhteesta talollisten ja torppareiden välillä.

Avioliittojen kautta tapahtui kyllä säätykiertoa, mutta se oli yleensä alenevaa. Keskeinen huomio on kuitenkin se, että alustalaistensa kanssa avioituivat useimmiten talonperijän sisarukset, eivät talonperijät itse. Talonperijälle löytyi puoliso useimmiten talollisten joukosta. Talonperijän sisarusten saatut kyllä usein aleni avioliiton myötä, mutta pääsyytä ei ollut huonosti valittu avioliitto, vaan talon siirtyminen veljelle tai sisarelle. Torpan emännäksi ryhtyminen oli siten varteen otettava selviytymistarina talonperijän sisaruksille.

Mäki-Siuron isännän lasten naimahuolet

Vehkapuntarin Mäki-Siuron talon isännän Robert Matinpojan (7.5.1832–31.5.1898) lasten avioliitot kuvaavat yhden perheen sisällä avioliittojen kirjon moninaisuuden. Robert Matinpojan lasten elämät muodostuivat avioliittojen kautta lähtökohdiltaan hyvin erilaisiksi.

Ida Maria Robertintytär avioitui Noksoisten Isontalon rusthollarinpojan Kustaa Juhonpoika Lehdon kanssa vuonna 1879. Aviopari muutti ensin Noksoisista Eräjärvelle ja palasi Kuhmalahdelle ilmeisesti vuonna 1883, jolloin Kustaa Lehto osti Mäki-Siuron talon. Robert Matinpoika sai siis kotivävykseen rusthollarinpojan.

Yksi Ida Marian sisarista nautti Oriveden Nikkilän taloon, mikä nautti ajan suositusta nai-

da vähintään omasta säädystään. Toinen sisar Josefina meni naimisiin vuonna 1883 karvari Vihtori Toivosen kanssa. Käsitöläisen kanssa solmitun avioliiton ensimmäinen lapsi syntyi viiden kuukauden kuluessa vihkimisestä.

Traagisin elämäntarina liittyi perheen ainoan pojan avioliittotoiveisiin. Johannes Robertinpoika pyrki avioliittoon Yli-Hinkkalan rusthollarintytöiden Maria Sofia Simontytöiden kanssa, mutta Marian isä ei hyväksynyt liittoa. Maria Sofia synnytti kaksi Johanneksen tunnustamaa aviotonta lasta vuosina 1879 ja 1881. Marian isä katsoi kuitenkin tyttärelleen sopivammaksi puolisoa Albert Hermanninpoika Venttolan Kuhmoisista. Avioliitto solmittiin vuonna 1888. Johannes Robertinpojan elämä päättyi itsemurhaan vuonna 1890. Talollisten keskinäisestään avioliitot eivät aina järjestyneen heidän itsensä toivomalla tavalla.

Robert Matinpojan neljä lasta kokivat kaikki hyvin erilaiset avioliitot. Yhden perheen lapset, talonperijä ja hänen sisaruksensa käyttivät siis lähes kaikkia talollistenjälkeläisten avioitumisvaihtoehtoja. Liitoista voidaan selvästi lukea ajalle tyypilliset pyrkimykset vähintään oman säädyn mukaiseen avioliittoon, mutta toisaalta myös talonperijän sisarusten avioliiton solmimisen vaikeus.

Varakkuuden merkitys

Talolliset saattoivat edustaa pienen paikallisyhteisön eliittiä, kuten esimerkiksi Kuhmalahden Vehkapuntarissa 1800-luvun jälkipuoliskolla. Tästä huolimatta – tai nimenomaan tämän takia – heidän avioitumisensa oli tarkkaan säädeltyä. Etenkin talonperijän avioliitto noudatti tarkasti ajan arvoja niin varakkuuden kuin säädyn näkökulmasta. Toisaalta talonperijän sisarusten avioliitto oli vapaammin solmittavissa. Isä pyrki saattamaan heidätkin ajan arvoilla mitattuna mahdollisimman hyviin liittoihin, mutta talonperijän sisarusten hyvän avioliiton määritelmä oli kuitenkin laveampi.

Talonperijän tarkasti varjeltujen avioliittojen tähden alustalaiset eivät onnistuneet yhtä poikkeusta lukuun ottamatta kohoamaan avioliiton kautta talollisen asemaan Kuhmalahden Vehkapuntarissa 1800-luvun loppupuolella. Talollisten näkökulmasta katsottuna talonperijä saattoi siten valita puolisonsa vähintään omasta säädystään. Talollisten välisestään avioliitoissa sosiaalinen asema ei kuitenkaan riittänyt avioliittosuositukseksi, vaan puolison valinnassa talon tulevaisuuden taakka varakkuus oli merkittävässä sijassa. Tässä kilpailussa rakkaus jäi toiselle sijalle, kuten voidaan huomata Johannes Robertinpojan avioliittopyrkimyksistä.

Talonperijän sisarusten kohdalla epäsaatut luokiteltu avioliitto esimerkiksi torpparin kanssa saattoi olla merkittävä selviytymistarina, vaikka se näyttäytyikin alenevana säätykiertona. Epäsaatut avioliiton solmijalla ei ollut kuitenkaan välttämättä aina muuta vaihtoehtoa, sillä talon usein monilapsisesta perheestä vain yksi lapsi peri talon. Epäsaatut luokiteltu avioliitto saattoi siten sekin olla tarkasti valittu. Hyvin harvoissa tapauksissa talollinen tai hänen sisarensakaan solmivat ajan

arvoista katsoen harkitsemattomia, pelkästään tunnesyihin perustuvia avioliittoja. Kuhmalahden Vehkapuntarin talollisten ja heidän jälkeläistensä keskuudessa avioliitto edusti 1800-luvun jälkipuoliskolla tulevaisuuden taloudellista turvaa.

Hilja Toivio

Lähteet

Arkistolähteet

Kuhmalahden kirkonarkisto:
Muuttaneiden luettelo 1879
Rippikirjat 1860–1895
Syntyneiden luettelo 1832, 1858–1890
Vihittyjen luettelo 1860–1890
Mäki-Siuron talon arkisto:
Robert Mäki-Siuron ja Kustaa Lehdon
kauppakirja 1883

Kirjallisuus

Heikinmäki, Maija-Liisa, Suomalaiset häätavat. Talonpoikaisten avioliiton solmintaperinteet. 1981.
Jutikkala, Eino (päätoim.), Hämeen historia IV. Noin vuodesta 1870 vuoteen 1945. Ensimmäinen nide. 1969.
Jutikkala, Eino, Suomen talonpoika kautta aikojen. 1946.
Kaivola, Terttu (toim.), Kahden kauppa. Juhlatietoa, kuvia ja kertomuksia suomalaisista häistä. 1995.
Ojanen, Eeva, Kuhmalahden seurakunnan historia. 1992.
Raitio, Raine, Kansansoittajat, -soittimet ja kansanlaulut. Tampereen yliopiston Kansanperinteen laitoksen julkaisuja 28, 1998.
Raitio, Raine, Kuhmalahden historia III 1865–1995. 1996.
Raitio, Raine, Kun rahvas nousi ja pirut kävivät verileikeihin. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto 1996.
Raitio, Raine, Talollisia ja alustalaisia. Elämää Längelmäveden seudulla. 1987.
Ylikangas, Heikki, Puolisonvalintaan vaikuttaneista tekijöistä sääty-yhteiskunnan aikana. HAik 1/1968.

MATTI KOITTOLA

in memoriam

Sukututkimusseuramme pitkäaikainen aktiivi- ja kunniajäsen Matti Koittola on poissa.

Tullessani mukaan seuran toimintaan 1980-luvun puolivälissä sain tutustua Matti Koittolaan. Muistoihini on jäänyt kuva asiallisesta herrasmiehestä ja innokkaasta historian harrastajasta sekä aktiivisesta sukututkijasta, joka oli monin tavoin seuran toiminnassa mukana.

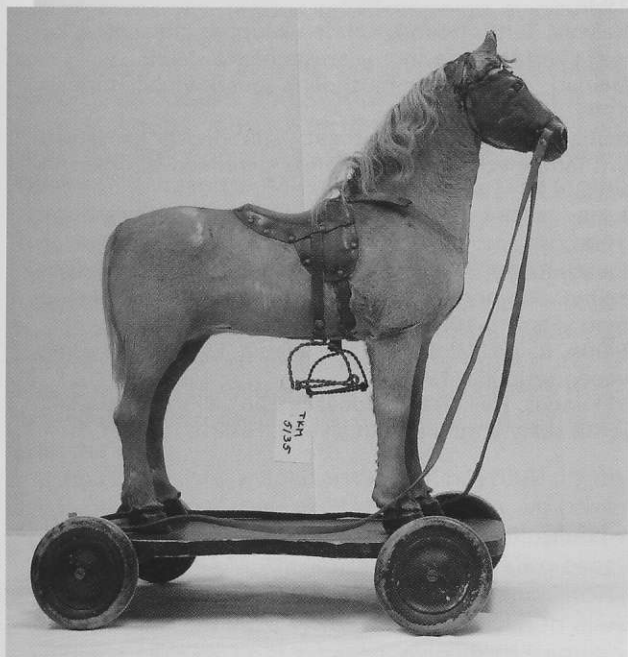
Hän oli tilintarkastajana vuosina 1981–1986 ja varapuheenjohtajana 1988–1989. Matti hoiti myös useiden vuosien ajan 1980-luvun lopulla ja 1990-luvun alussa seuramme retkien järjestelyjä yhdessä vaimonsa Sirkku Koittolan kanssa.

Matti Koittola valittiin seuramme kunniajäseneksi vuonna 1991.

Matti sai kutsun viimeiselle matkalleen 26.9.2008.

Raine Raitio

Oskarin hevoset

Kuva: Matti Laine

Museokeskus Vapriikin kokoelmassa on Oskari Uhrmanin tekemä hevonen.

Oskar Wilhelm Uhrman syntyi 8.12.1871 Hämeenlinnassa Myllymäellä myllärin ja sepän poikana. Hän muutti Tampereelle 1898 ja oli töissä ensin kattohuopatehtaalla ja kulkutautisairaalassa. Sitteen Oskari sai koneenkäyttäjän ja lämmittäjän pestin tulitikkutehtaalta. Tehtaalle kävi – ikävä kyllä – kuten sen omille tuotteille ja se paloi.

Tampere sai vuonna 1901 komean kauppahallin, jonne lehti-ilmoituksella haettiin vahtimestaria ja lämmittäjää. Oskari Uhrman sai vakinaisen työpaikan lämmittäjänä 1.9.1901. Tässä toimesa hän oli kaikkiaan 35 vuotta ja jäi siitä eläkkeelle 30.11.1936.

Kauppahallia käsittelevästä kirjallisuudesta on melkein turha etsiä mainintoja hallin lämmittäjästä, vaikka hän olikin hallin toiminnan kannalta tärkeä. Lie-neekö se johtunut siitä, että Oskari oli hiljainen mies ja hoiti tehtävänsä yksin rakennuksen kellarissa. Hän ei sekaantunut sen enempää puolue- kuin muihinkaan selkkauksiin, ja jos kotona oli myrskyisää, hän pakeni hallin rauhaan.

Lämmitystä valvoessaan Oskari ei ilmeisesti halunnut olla jouten, joten hän alkoi veistellä hevosia. Ei ole

Mikäli olet asunut Tampereella 1940- ja 1950-luvuilla, askeleesi ovat ehkä suuntautuneet joskus leppoisaan sunnuntaipäivänä Puutarhakadulle ihailemaan hevosta, joka seiso i Nahka- ja Valjasliikkeen ikkunassa. Ihmetystä saattoi herättää hevosen luonnollinen ilme ja kaunis karva tai hieno, nahasta tehty satula. Hevonen seiso i tanakasti puisella lavetilla, johon oli kiinnitetty neljä sorvattua pyörää. Tämä hevonen ei kuitenkaan ollut ainoa Tampereella, sillä monessa tamperelaisessa kodissa oli Oskari Uhrmanin valmistama hevonen.

Puuhevonen oli päällystetty vasikannahalla

Reino Oksanen muistelee Oskarin hevosia seuraavasti: "Silloin 30-luvulla siellä (kauppahallissa) oli semmonen lämmittäjä, joka teki niitä puuhevosia. - - Sen nimi oli Uhrman. Se teki niin nättiä hevosia. Keinuhevosia ja niitten päälle vedettiin keskosennahka. Aina kun teurastamolle tuli semmonen lehmä, joka oli astutettu ja vasikka sen sisällä oli tullu jo nahkaan ja jostain syystä teurastettiin, lihakauppiaat sai sen nahkan ja sitte vaan nahka Uhrmanille, ja Uhrman teki hevosia. Kaikilla lihakauppiaila, joilla oli poika, oli keinuhevonen."

Oskarin hevosia kutsuttiin useasti keinuhevosiksi, vaikka niissä ei jalaksia ollutkaan. Sen sijaan niille oli tyypillisiä

Kuva: Matti Laine

Taidokkaasti veistetyn hevosen kasvoilla on ystävällinen ilme.

tä pyörillä varustettu lavetti, jolla hevonen tukevasti seiso. Kaikkiin hevosiin ei kuitenkaan pantu nahkaa päälle. Se oli tarkoitettu vain isommille hevosille. Nahan tuli olla kohtuun kuolleen vasikan nahkaa, sillä sen karva säilyi hyvin.

Oskaria ei juuri kukaan työnsä ääressä nähnyt, mutta hänen poikansa Eino on tehnyt isästään maalauksen, jossa tämä veistää hevosta. Maalaus oli vielä 1980-luvulla jossakin kauppahallin sosiaalitulassa, mutta nyt sitä ei enää ole löydettävissä.

Olisi mielenkiintoista tietää, kuinka monessa tamperelaisessa perheessä on ollut Oskarin veistämä hevonen, ja kuinka monella se on vielä tallella. Hevonen on saattanut olla useamminkin sukupolven leikkien innostajana.

Museokeskus Vapriikki on saanut haltuunsa kaksi tällaista hevosta, joten Oskarin kädenjälki

on seuraavienkin sukupolvien ihailtavana. Hänen jälkeläistensä hallussa ei ikävä kyllä ole yhtäkään hevosta, mutta kun helmikuussa 2009 menen katsomaan isoisäni hevosia Vapriikin Aika leikkiä -näyttelyyn, tiedän olevani ylpeä lapsenlapsi.

Leena T. E. Laine

Lähteet

Eino ja Oiva Uharin (ent. Uhrman) muistelut.

Kirsi Kaivanto, Mercato-kauppaa hallissa. Tampereen kauppahalli 1901–2001. Tampereen museoiden julkaisuja nro 59. 2001.

Seija Miettinen, Tampereen kauppahallin perinnettä. Tampereen kaupungin museolautakunnan julkaisuja 30. 1992.

PIDÄ TIETOSI AJAN TASALLA!

Muistathan ilmoittaa jäsenasioista vastaavalle Riitta Kuukalle, jos yhteystietosi (osoite, puhelinnumero, sähköpostiosoite) muuttuvat!

Punakynä heilumaan!

Tampereen seudun
sukututkimusseura

Sampolan sukututkimuspäivillä ja seuran jäsenilloissa on myytävänä seuran nimellä varustettuja tyylikkäitä, hyvälaatuisia punaisia kuulakyniä.

Kannata seuraa ja osta omasi!

Sukupuita maailmalta: *Barack Obaman suku*

Yhdysvaltojen tulevalla presidentillä Barack Hussein Obamalla on erittäin mielenkiintoinen sukupuu. Äidin puolelta se on täysin amerikkalainen ja isän puolelta täysin afrikkalainen. Obamalla on lukuisia kiinnostavia sukuyhteyksiä.

Obama on ensinnäkin sukua eräälle villin Lännen kaikkein myyttisimmälle hahmolle "Wild Bill" Hickokille. Miesten yhteinen esi-isä on Thomas Blossom, joka saapui Amerikkaan vuonna 1629 Hollannista. Tämä sukuyhteys tuntuu kiinnostavan paljon Yhdysvalloissa, samoin kuin se, että Obaman useat äidinpuoleiset esi-isät omistivat 1850–1860-luvulla orjia. Obama totesi tiedosta tyynehti: "Se ei ole mikään yllätys. Se on osa kiussallista ja ongelmallista historiaamme."

Kiintoisaa on se, että hänellä ei ole ainuttakaan orjaa esivanhempiensa joukossa. Obaman patrilineaarinen suku on kotoisin Keniasta eikä Yhdysvalloista. Kantaisä Owiny oli luo-nimisen heimon päällikkö. Obaman äidinpuoleiset sukujuuret sen sijaan ovat tiukasti Kansasissa, Illinoisissa, Missourissa ja Ohiossa.

Mentäessä kauemmas Obaman äidin sukuhistoriaan, niin päästään Eurooppaan. Irlantilaiset ylpeilevät dublinilaisella Kearneyn perheellä. Irlantilainen Mary Ann Kearney on Obaman äidin esiäiti. Martin Straub, joka eli vuosina 1616–1676 Würt-

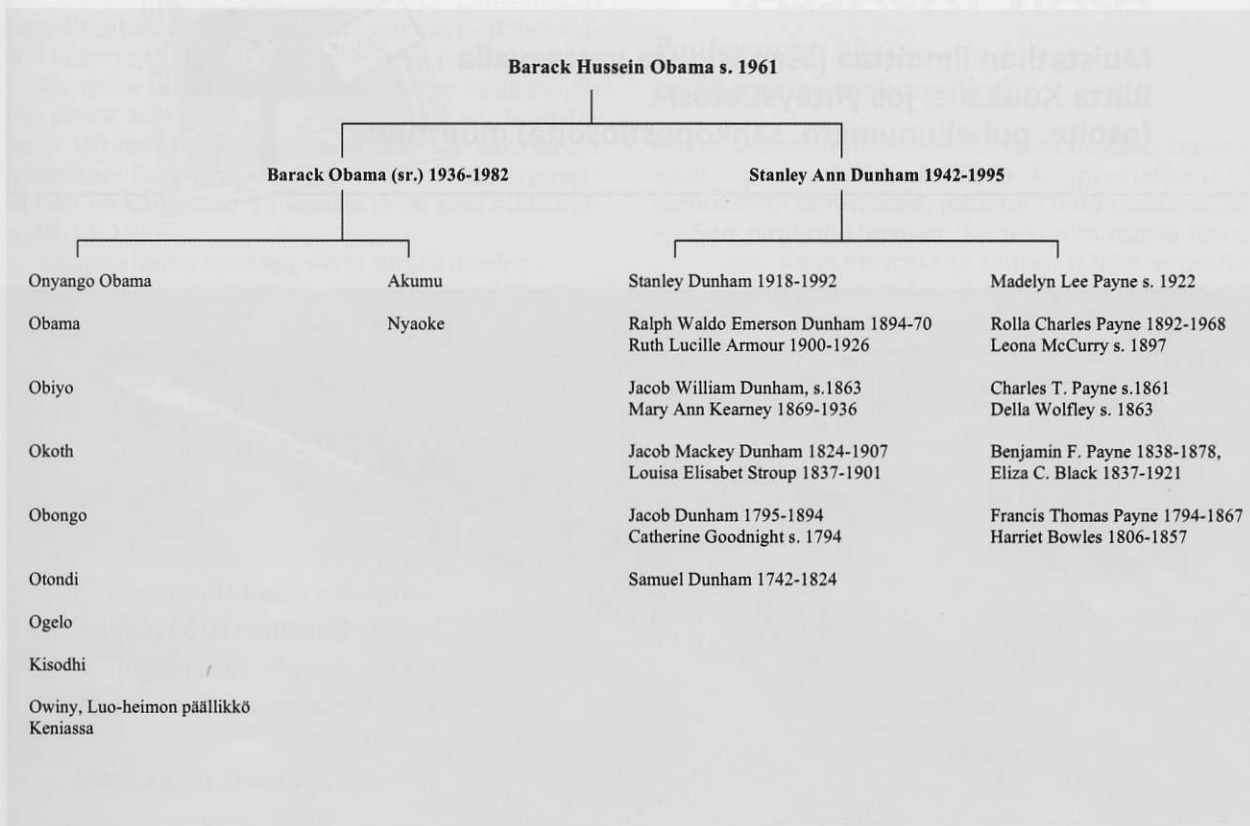
tembergissä Saksassa lukeutuu myös Obaman esiisiin. Sukujuuria löytyy Irlannin ja Hollannin lisäksi Englannista, Ranskasta ja Sveitsistä.

Obaman maineikkaimpia esi-isiä ovat Edvard FitzRandolphin kautta tuleva Skotlannin kuningas William I ja esiäiti Martha Eltonheadin kautta tuleva Englannin kuningas Edvard I. Obama on sukua useille Yhdysvaltojen aiemmille presidenteille kuten presidentti Georg W. Bushille. Bush ja Obama ovat 11. serkkuja. Yhdistävinä esivanhempiina ovat Massachusettsissa eläneet Samuel Hinckley ja Sarah Soole.

Internet-lähteitä

http://blog.eogn.com/eastmans_online_genealogy/2008/07/barack-obama-is.html
<http://www.prlog.org/10100894-origins-network-genealogy-news-barack-obamas-irish-family-the-kearneys.html>
http://genealogy.wikia.com/wiki/Ancestors_of_Barack_Obama
http://genealogy.suite101.com/article.cfm/obama_ancestry_part_of_the_great_melting_pot

Tiina Miettinen

SUKUARTIKKELIKURSSI

Tampereella

Suomen Sukututkimusseura järjestää sukuartikkelikurssin Tampereella lauantaina 7.2.2009 klo 10.30–17.30 Vanhan kirjastotalon luentosalissa (Keskustori 4).

Kurssilla opetetaan, kuinka sukututkija voi tuottaa tutkimustuloksistaan korkeatasoisen artikkelin. Kurssi soveltuu myös sukukirjan kirjoittajille. Opettajana on Genoksen päätoimittaja, FL Tiina Miettinen.

Kurssin sisältö

1. Artikkelin suunnittelu

- Aiheen rajausta ja siihen liittyvät ongelmat
- Tutkimuskysymys ja sen asettaminen omalle aineistolle
- Sukukirja, artikkeli vai tiedonanto?

2. Lyhyt johdatus mikrohistoriaan

- Historiantutkimus ja sukututkimus
- Mikrohistorialliset tutkimuksen teoriat ja työmenetelmät
- Yksilön kautta yhteisön kuvaamiseen
- Mikrohistoriaa käsittelevän kirjallisuuden esittelyä

3. Lähteet ja niiden löytäminen

- Arkistoluettelot ja asiakirjojen käyttö
- Johdatus lähdekriittiseen ajatteluun
- Alkuperäisdokumentit ja julkaisut artikkelin lähteinä
- Lähdeviitteiden merkitseminen

4. Harjoitukset

- Kurssin osanottajat etsivät mallitekstistä virheitä ja epäselvyyksiä
- Käydään läpi esimerkkien avulla olennaisia asioita opitun perusteella
- Tutustutaan Genokseen ja sen erityyppisiin artikkeleihin
- Pohditaan, kuinka valitaan omaan aiheeseen sopiva artikkelimuoto

5. Artikkelin muoto ja rakenne

- Artikkelin muoto ja rakenne
- Joitakin kielioppiin liittyviä ohjeita
- Artikkelin sisäinen rakenne
- Sukutaulujen ja kaavioiden esittäminen

Osanottajille jaetaan opetusmateriaalia käsiteltävistä aiheista.

Hinta 39 €, Suomen Sukututkimusseuran jäsenille 30 % alennus.

Ilmoittautuminen Suomen Sukututkimusseuran toimistoon, puhelin 010 387 7900 (ma–pe klo 10–15), sähköposti sihteeri@genealogia.fi. Kurssille otetaan 35 osallistujaa.

Kuva: Hilja Toivio

Laukon kartano on tuhoutunut monta kertaa. Nykyinen uusklassista tyyliä edustava palatsi on valmistunut 1931.

Historiaa Laukon kartanossa

Sukututkimusseuran retki

Vesilahdelle 16.10.2008

*Koleana, harmaana lauantaina
16. lokakuuta 2008 täysi bussilastillinen
Tampereen seudun sukututkijoita suuntasi
kohti Vesilahtea. Edellisen kerran
Vesilahdella oli käyty 1997 mutta tällä
kertaa vierailukohteena oli uutuus:
Laukon kartano, joka avautui ryhmille
vasta syksyllä 2008.*

Talvea kohti vaimeneva luonto liputti vielä muutamalla satunnaisella koivuihin unohtuneella kultahehdellä, kun sukututkijoiden bussi huristi Nokian suunnalta Tottijärven kautta Vesilahdelle. Reitti kulki mukavasti kumpuilevassa maastossa muinaista väylää, Klaus Kurjen tietä. Kurkia eivät matkalaiset nähneet, mutta monessa kohtaa pelloilla näkyi joutsenia pieninä ryhminä.

Länsilinjoiden auto kurvasi Laukon kartanon talin eteen pysäköintipaikalle. Jo kaukaa oli nähty, että nyt lähestytään yhtä Suomen kuuluisimmista ravihevosia kasvattavasta hevostalouskeskusta. Kartanoa lähestyessä aitauksissa näkyi jalorotuisia hevosia ulkoilemassa loimet yllään.

Pysäköintialueelta sukututkijat kulkivat hevosien kuopsuttelemaa tietä kartanon valkeaksi rapatun, uusklassista tyyliä edustavan päärakennuksen luokse. Palatsi on keskellä laajaa puistoa, jossa kasvavat tammet ja lehmukset. Puiden lomasta pilkotti harmaana aaltoileva Pyhäjärvi. Kuvanveistäjä Jussi Mäntysen hirvipatsaiden vartioimia portaita noustiin ylemmälle pihatasolle ja edelleen kartanon rappusia sisälle eteishalliin.

Tummasävyisessä, barokkityylisessä hallissa odotti kartanon tytär, filosofian tohtori Liisa Lagerstam. Tässä vaiheessa matkalaiset ymmärsivät saavansa harvinaisen kokemuksen: komea kartanomiljö ja säteilevä kaunotar samassa paketissa. Olimmeko jotenkin pujahtaneet keskelle vanhaa Suomi-filmiä?

Kurki-suvun Laukko

Laukon kartano on avattu yleisölle syksyllä 2008. Laukko Historicum tarjoaa vierailijoille historiallisia elämyksiä ja tietoa.

Tilan keskeisimmät rakennukset ovat peräisin 1920–1940-luvulta. Entinen päärakennus tuhoutui vuoden 1918 sisällissodan aikana tulipalossa, jonka punaiset sytyttivät kostaakseen silloiselle Laukon paronille, vapaaherra Herman Sigfrid Standertskjöld-Nordenstamille tämän häädettyä kymmeniä perheitä kylmään talviyöhön torpparilakkojen jälkeen 1906–1907.

Laukon osti 1920-luvun lopussa tamperelainen tehtailija Rafael Haarla, joka sittemmin loi siitä suomalaiskansallisen suurkanon. Pietarilaisten kesäpalatsien tyyliä mukaileva uusi päärakennus valmistui 1931. Puistoon istutettiin jalopuita ja sinne hankittiin taideteoksia. Niiden joukossa on palatsin edessä oleva kurkipatsas, joka viittaa kartanon varhaiseen omistajasukuun, Laukon Kurkiin.

Kartanon historia alkaa jo keskiajalta, jolloin Kurjen suku osti määrätietoisesti talonpoikien maita. 1600-luvun alussa suku eli loisto aikaansa. Heillä oli nykyisen päärakennuksen lähellä kivinen linna, joka oli rakennettu 1400–1500-luvun taitteessa mutta joka tuhoutui 1704. Tämän muinaisen kivilinnan pohja löytyi arkeologisissa kaivauksissa 1900-luvun lopussa.

Kaivauksissa löytyi myös runsaasti esineistöä, josta on esimerkkejä nähtävänä Laukon omassa museossa. Kaakeliuunien palaset, rahat, pikarien palat, tinaesineet, tynnyrien hanat, keihäänkärjet, kammot ja sadat muut esinelöydöt valaisevat nykyään Laukon historiaa.

Kurkien aika Laukossa loppui 1817, jolloin arkkiatri J. A. Törngren osti sen. Agapetus ja Eva Törngrenin Laukko oli vireä kulttuuri- ja talouselämän keskus. Pariskunta palkkasi kasvattipoikansa kotiopettajaksi Elias Lönnrota, josta sittemmin tuli perheen ystävä. Lönnrot vietti pitkiä aikoja Laukossa, ja juuri Laukon lähikylistä hän merkitsi muistiin Eliinan surma -runon. Laukon kartanossa hän myös allekirjoitti Kalevalan ensimmäisen version vuonna 1835.

1850-luvun lopulla Laukon silloinen omistaja teollisuusmies Adolf Törngren rakennutti Laukko-nimisen siipiraslaivan, joka kulki Tampereelta Laukkoon. Laivaliikenteen vuoksi Tampereella Pyhäjärven puoleisen sataman lähelle syntyi kaupapaikka, jota alettiin kutsua Laukontoriksi.

Törngrenin jälkeen Laukko siirtyi Standertskjöldin suvulle, joka hallitsi tilaa noin 50 vuoden ajan. Myös Rafael Haarlan suku omisti Laukon noin 50 vuoden ajan. Vuonna 1968 Juhani ja Leena Lagerstam ostivat tilan ja ryhtyivät uudistamaan sitä. Ensin Laukossa kasvatettiin lihakarjaa ja 1980-luvulta alkaen huippuluokan ravihevosiä.

Barokkia ja renessanssia

Lagerstamit olivat ostaneet Laukon kalusteineen, joten kauppaan kuuluivat mm. liinavaatteet ja taukut. Rafael Haarla oli teettänyt jäljennöksiä Kurki-suvun barokkiaikana eläneistä mahtihenkilöistä. Lagerstamit jatkoivat rakennuksen antiikkiesineistön kokoamista. Kartanossa on nykyään hyvä tina- ja messinkiasioiden kokoelma, gobeliineja, jyhkeitä kaappeja sekä useita hallitsijamuotokuvia, joista osa on aikalaiskopioita.

Kartanon juhlakerros eli ensimmäinen kerros

Kuva: Hilja Toivio

Kartanon juhlakerroksen eteishallista alkoi kierros rakennuksessa.

on renessanssi- ja barokkityyliä. Toiseen kerrokseen on koottu uusklassisia, kustavilaisia, biedermeier- ja empire-esineitä.

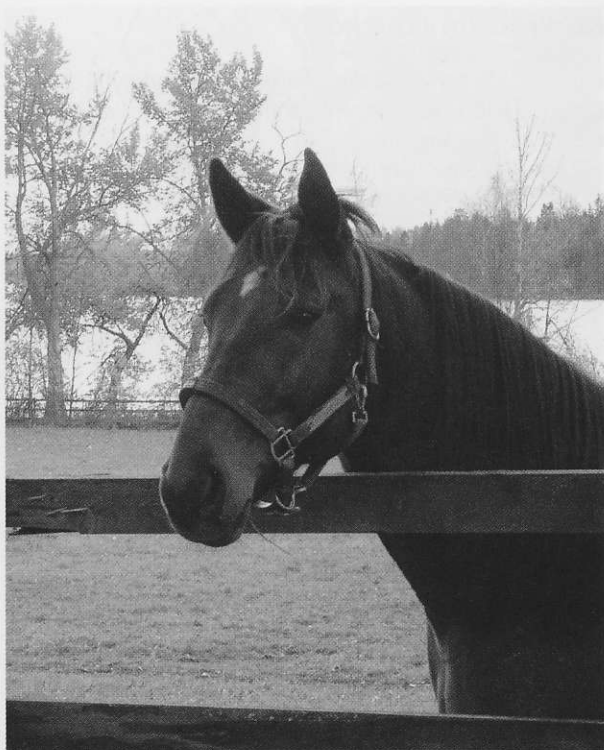
Juhlakerroksen saleissa sukututkijat kuulivat Liisa Lagerstamin kertovan kartanon menneisyydestä ja nykyajasta. Tämän kiinnostavan selostuksen jälkeen saatiin seurata vielä puolisen tuntia kestänyt PowerPoint-esitys Laukon menneisyydestä ja päästiin Laukon omaan museoon.

Lopuksi nautittiin kahvista ruusupikkuleivän, pitsipiparin ja viikunaleivoksen kera ja ostettiin LaukoHistoricumın kustantamia teoksia. Erityisesti Liisa Lagerstamin väitöskirjaan perustuva tietokirja "Laukon herra – Gabriel Kurki (1630–1712)" näytti kotimatalla löytyvän joka toisen sukututkijan kassista mutta moni satsasi myös Liisa Lagerstamin äidin Leena Lagerstamin kirjoittamaan "Laukon kartanon keittiössä" -teokseen.

Vesilahden kirkon tähtikaton alla

Kartanokierroksen jälkeen tyytyväiset sukututkijat pakkautuivat jälleen bussiin, jonka seuraava seisakki oli Vesilahden kirkolla. Kirkkoa esitteli asian-
tuntevasti seurakunnan pitkäaikainen, nyt jo eläkkeellä oleva kanttoriurkuri Pekka Ventelä.

Vesilahden seurakunta on hyvin vanha, sillä se lienee perustettu jo ennen 1200-luvun puoliväliä.

Kuva: Hilja Toivio

1980-luvulta alkaen Laukossa on toiminut kansainvälisesti arvostettu ravihevossiittola. Sen tunnetuimpia ravureita on Houston Laukko. Tämäkin ystävällinen hevonen on yksi kartanon arvostettuja ravihevusia.

Kuva: Hilja Toivio

Laukon kartanopuiston tammets, lehmukset ja lehtikuuset on istutettu 1930-luvulla.

Kuva: Hija Toivo

Kerrotaan, että Vesilahden kirkon saarnastuolin on veistänyt Hepo-Matti-niminen vanki.

Seurakunta mainitaan ensimmäisen kerran asiakirjoissa 1346, jolloin kirkkoherrana oli Benedictus Thomae.

Seurakunnan kirkkorakennuksista ei ole tietoa ennen vuotta 1422, jolloin piispa Maunu II Tavast vihki Vesilahden puukirkon. Alkujaan seurakunta oli huomattavan suuri, ja siitä erkani sittemmin useita kirkkopitäjiä.

Nykyinen puukirkko on rakennettu 1801–1803. Sen runsain kuvin koristeltu saarnastuoli on peräisin aiemmasta kirkosta. Kerrotaan, että se on veistänyt Turussa vangittuna ollut mies nimeltä Hepo-Matti. Saarnastuolia kannattelee Kristoforos, ja sen katoksen päällä on kuva pelikaanista, jonka uskottiin ennen ruokkivan poikasiaan omalla verellään. Pelikaani symboloi näin Kristusta, joka uhraisi itsensä ihmisten puolesta.

Vesilahden kirkko palautettiin 1993–1994 ulkoasultaan alkuperäisen kaltaiseksi. 1800-luvun lo-

pulla harmaaksi maalattujen pintojen alta paljastettiin entiset värikkäät pinnat. Erityisesti Raamatun henkilöt kirkon lehterien reunoilla sekä katon vaaleansininen taivas satoine tähtineen – joita on tarkalleen sanottuna 1041 – herättivät katsojassa ihastusta.

Kirkon urut ovat erinomaiset. Vesilahden kirkossa onkin järjestetty lukuisia kirkkokonsertteja, joihin on saatu merkittäviä urkureita soittajaksi. Urut ovat peräisin B. A. Thulenin urkutehtaasta vuonna 1887. Niiden koneisto uusittiin 1935.

”Retki oli onnistunut”, myönsivät sukututkijat kotimatalla. Retken järjestänyt Jukka Sirén oli jälleen saanut aikaan miellyttävän retkipäivän.

Johanna Kurela

Tampereen seudun sukututkimusseura ry

Kevään 2009 ohjelma

Tampereen seudun sukututkimusseura ry:n esitelmätilaisuudet järjestetään Tampereen Vanhalla kirjastotalolla (Keskustori 4) joka toinen tiistai klo 18.00. Luentosalin yhteydessä oleva seuran oma kirjasto on avoinna jäseniltöina klo 17–18. Seuran jäsenet voivat lainata kirjastosta kirjoja.

- 3.2.2009** Fil.tri Tuomas Hoppu:
Tampereen naiskaarti 1918
- 17.2.2009** Fil. yo. Hanna-Leena Autio:
Ikaalisten rovastintarkastuspöytäkirjat henkilöhistoriallisena lähteenä
- 3.3.2009** **Työväenmuseo Werstaan kokoelmat sukututkijan näkökulmasta**
- 17.3.2009** Opastettu tutustumiskäynti Mediamuseo Rupriikkiin (Väinö Linnan aukio 13).
klo 16 Ilmoittautumiset sihteerille. Osallistumismaksu 4 €. Huomaa alkamisaika!
- 31.3.2009** **Vuosikokous** ja sukututkimusaiheinen tietöisku
- 14.4.2009** Fil.maist. Mirja Mäntylä:
Tampereen Kaukajärven kartanon vaiheet
- 28.4.2009** Vietämme jäsenillan seuran 30-vuotista taivalta muistellen. Sukututkimusaiheinen paneeli. Kysymykset paneeliin voi lähettää etukäteen hallituksen jäsenille. Pientä purtavaa tarjolla.

Retki

3.–5.6.2009 Tukholmaan. Katso alustava ohjelma sivulta 31.

Lisätietöa tilaisuuksista jäsenilloissa sekä seuran internetsivuilta osoitteessa www.tamsuku.fi.
Esitelmätilaisuudet ovat kaikille kiinnostuneille avoimia ja maksuttomia.

Tervetuloa!

30-vuotisjuhlan kunniaksi matka Ruotsiin

Tampereen seudun sukututkimusseura viettää 30-vuotismerkkipäiväänsä ”matkoilla”. Matkalla tutustumme Tukholmaan, Upsalaan sekä Ruotsin vanhimpaan kaupunkiin Sigtunaan. Kesäkuun alussa Ruotsin luonto on juuri puhkeamaisillaan täyteen kukoistukseensa. Lähde sinäkin katsomaan sitä ja hienoja historiallisia nähtävyyksiä!

Varaa kalenteristasi vapaata matkalle jo nyt. Matkaohjelma ja matkan hinta tarkentuvat kevään aikana. Niistä tiedotetaan jäsenilloissa sekä seuran nettisivuilla osoitteessa www.tamsuku.fi. Retki on tarkoitettu ainoastaan Tampereen seudun sukututkimusseuran jäsenille.

Alustava matkasuunnitelma

Matka-aika: 3.–5.6.2009

Matkan järjestäjä: Suomen Matkatoimisto

Keskiviikko 3.6.2009

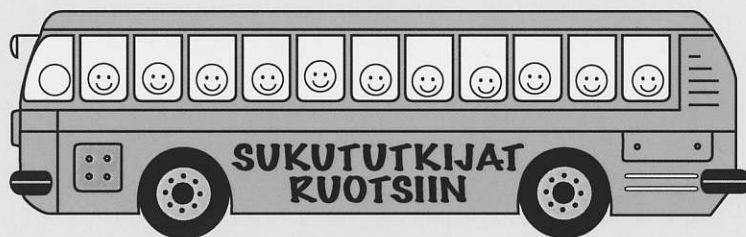
Lähtö Tampereelta iltapäivällä Turkuun, mistä Viking Linen laivalla illalla Tukholmaan.

Torstai 4.6.2009

Saapuminen aamulla Tukholmaan. Bussi ja opas odottavat satamassa. Kiertoajelu Tukholmassa, majoittuminen hotelliin n. klo 12. Iltapäivällä mennään Upsalaan, missä ruokailu ja tutustumista nähtävyyksiin kuten viikinkihautoihin, kirkkoihin ja mahdollisesti Upsalan linnaan. Paluu Tukholmaan illaksi.

Perjantai 5.6.2009

Tutustumista mm. Ritarihuoneeseen. Vierailu Sigtunassa ja mahdollisesti Skoklosterin linnassa. Illalla paluu Suomeen joko lentäen tai laivalla.

Perheenjäsenet edullisesti seuraan

Jos perheessäsi on useita sukututkimuksen harrastajia, voi osa heistä liittyä Tampereen seudun sukututkimusseuraan ns. perheenjäsenenä. Tämä edellyttää sitä, että yksi perheestä maksaa täyden jäsenmaksun. Muut maksavat puoliikkaan jäsenmaksua. He eivät saa omaa Orpana-lehteä mutta muuten voivat nauttia samoista jäseneduista.

Uudet jäsenet voivat ilmoittautua jäsensihteerin Riitta Kuukalle mieluiten sähköpostitse (riitta.kuukka@tamsuku.fi) tai internetin välityksellä osoitteessa www.tamsuku.fi/liityjaseneksi.html. Jos liityt perheenjäseneksi, muista mainita, kuka perheessä maksaa täyden jäsenmaksun. Vuonna 2009 seuran täysi jäsenmaksu on 22 € ja perheenjäsenen jäsenmaksu 11 €.

Sisällysluettelo

Puheenjohtajan palsta	3
Sukututkimuspäivä Sampolassa	4
Jalmarin päivän juhlaa	5
Sukututkimusopettajat vieraisilla Tampereella	6
Virheellisistä lähteistä virheetöntä tutkimusta	7
Sukututkimusalan asiat mietinnässä Tampereella	11
Lampuotiperhe Kaarilassa 1700-luvun lopulla	12
Talollisten säädetty elämä	18
Oskarin hevoset	22
Sukupuita maailmalta:	
Barack Obaman suku	24
Sukuartikkelikurssi Tampereella	25
Historiaa Laukon kartanossa, sukututkimusseuran retki Vesilahdelle	26
Tampereen seudun sukututkimusseura ry Kevään 2009 ohjelma	30
30-vuotisjuhlan kunniaksi matka Ruotsiin	31